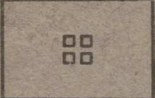
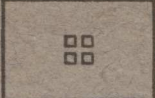

91544

Ilustrowany przewodnik

po
Gdańsku,
Oliwie,
Sopotach
i Malborku

Drukiem Ludwika Kapell w Poznaniu
ulica Wrocławska 8, nar. ul. Gołębiej.

Walter & Fleck

Ulica Długa nr. 62-66
(Langgasse)
Joppengasse nr. 17-19

Gdańsk 13, Telefon 1740, 3058.

□□

□□□

□□

Największy dom handlowy na miejscu

materyałów na
ubrania,
bielizny damskiej,
bielizny stołowej,
dywanów,
trykotaży,
obsad,
towarów jedwabnych
artykułów męskich,
pościeli,

firanek,
łóżek,
przedmiotów
kąpielowych,
bielizny,
robót ręcznych,
towarów białych,
liberyi,
matraców,
trykotaży.

**Konfekcja męska i damska
gotowa lub na miarę.**

Osobny oddział modniarski

∴ Stała wystawa modeli ∴

Kapelusze żałobne.

Kapelusze dla dzieci.

Codziennie napływ nowości
paltotów, kostjumów, ubrań,
bluzek, sukien, ubrań rannych,
matynek, halek.

Niskie stałe ceny!

○○

Specjalny oddział
sukien żałobnych.

Tel. 755.

Tel. 755.

Domnick & Schäfer, Gdańsk

31 Długa ul. (Langgasse) 31 :: strona poczty

polecają następujące towary w wielkim
wyborze i tylko najlepszych gatunkach
przy codziennem napływie nowości
:: i przystępnych cenach. ::

Gotowe suknie, kostjumy

Spódnice kostjumowe, bluzki,
matynki, szlafroki, halki, pe-
leryny, płaszcze wełniane —
— jedwabne — tiulowe. —

Płaszcze od kurzu i deszczu

Płaszcze angielskie. Na pół
gotowe suknie i bluzki. ::

Suknie na miarę wykonuje się
:: we własnej pracowni. ::

Specyalność: Boa z strusich
piór, modne kołnierze i żaboty.

Przechadzka po mieście.

Wędrówkę naszą rozpoczynamy od głównego dworca. Zanim jednak ulicą Grobli miejskiej (Stadtgraben) udamy się do wnętrza miasta, rzućmy jeszcze raz okiem na piękne plantacje dworcowe.

Znajdujemy się w najwytworniejszej części miasta, w której znajdują się wielkomiejskie domy, zastosowane o ile możliwości do starożytnego stylu Gdańska. Dzielnica ta zbudowana jest na dawnych wałach fortecznych. Resztę dawniejszego okopu miejskiego widzimy na prawo przy wale św. Elżbiety (Elisabethwall) pomiędzy dworcem a generalną komendanturą.

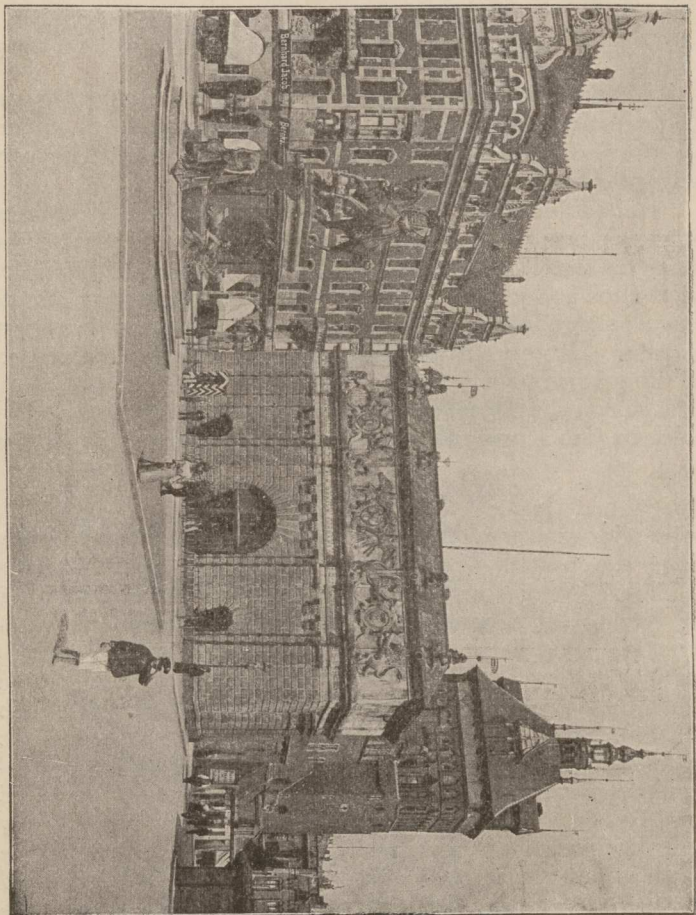
Przy wale Dominika (Dominikswall) wznosi się Wysoka brama z pomnikiem cesarza Wilhelma I na koniu.

Wysoka Brama.

wraz widoczną w głębi wieżą piętrową (Stockturm) wzniesioną jest przy końcu 16-go wieku przez Wilhelma von d. Blocke. Postawiona jest z piaskowca a na niej znajdują się bogato pozłacane godła (polskie, gdańskie i staropruskie.) Pod herbem polskim umieszczono napis łaciński: *Justitia et pietas duo sunt regnorum omnium fundamenta* (Sprawiedliwość i pobożność są podstawami wszystkich państw). Pod herbem miasta Gdańska: *Civitas haec optanda bona maxima: pax, libertas, concordia.* Społeczeństwu przedewszystkiem pożądane: pokój, wolność i zgoda). Pod staropruskim herbem widnieje następujący napis łaciński: *„Sapientissime fiat omnia, quae pro re publica fiunt“*, (Mądrym jest wszystko to, co się czyni dla dobra kraju). Bramę tę wzniesli prawdopodobnie Gdańczanie na pamiątkę uroczystego wjazdu króla polskiego Zygmunta III. Początkowo łączyły się z bramą po

obu stronach wały miejskie, które w latach od 1890 do 1895 usunięte zostały. W ostatnim czasie umieszczono w bramie, którą odpowiednio przebudowano, główną straż wojskową.

Pomnik cesarza Wilhelma, Wysoka Brama, Wieża Piętrowa.

Przed bramą postawiono w r. 1903 kosztem prowincji Zachodnich Prus pomnik cesarza Wilhelma I na koniu.

Fabryka parasoli

Steffen, Gdańsk

Grosse Wollweber-Gasse nr. 8.

Specyalność: Parasole gwarancyjne.

**Reparacye wykonuje się
szybko i akuratnie.**

Na przyczółku pomnika znajduje się rzeźba Borusji, na prawej stronie Aegira a na lewej Wisły (Vistuli). Reliefy przedstawiają okręty wojenne na morzu Bałtyckiem, zamek malborski oraz flisy na Nogacie. Pomnik wykonał profesor Börmel.

Na prawo od Wysokiej Bramy widzimy wał Taczkowy (Karrenwall) z budowlami monumentalnymi jak Bank rzeszy, obok zaś ujeżdżalni Bank ziemstwa kredytowego (Landschaftliche Bank) Prus zachodnich, przy Wale Taczkowym gmach naczelnictwa policji oraz gmach krajowego instytutu zabezpieczeń. Wszystkie te gmachy są wykonane w stylu renesansowym.

Na lewo od Wysokiej bramy znajduje się pyszna budowla hotelu „Gdańskiego dworu“ (Danziger Hof). Na tylnej stronie Wysokiej bramy zaś dom inkwizycyjny oraz Wieża Piętrowa (Stockturm).

Oba te gmachy są pozostałościami oszańcowań miasta z roku 1346. Gmach inkwizycyjny ozdobiono w r. 1570 czterema facjatami. Gmach ten służy obecnie do wystawy

Bracia Freymann

G. m. b. H.

27/29 Kohlenmarkt

Gdańsk,

Telefon 769 i 777

Modny dom towarowy

Z powodu przynależenia do jednego największego związku w Niemczech, to jest złączonych hamburskich składów hurtownych, których obrót dochodzi do kilku milionów marek, jesteśmy przeto w możności Szan. naszych Odbiorców

najlepszym towarem po tanich cenach
obsłużyć.

Zakup towarów i zarząd naszych poszczególnych oddziałów leżą w rękach pierwszorzędných fachowców, którzy przez długoletnią praktykę w największych domach Niemczech zyskali sobie pewną rutynę. Przedewszystkiem dbamy o

obrotną fachową usługę

i

wielki dobrze zestawiony wybór;

przeto jesteśmy w wszystkich oddziałach

najkorzystniejszym źródłem zakupu.

Codziennie bezpłatne dostarczenie towarów do Sopot, Oliwy, Neufahrwasser i przedmieść własnymi zaprzęgami.

dla Towarzystwa artystów gdańskich (Verein Danziger Künstler) i Towarzystwa sztuk pięknych (Verein für Kunst und Kunstgewerbe) oraz jako lokal do uroczystości tychże towarzystw.

Wieżę Piętrową (Stockturm) używano aż do nowszych czasów jako więzienie dla przestępców wojskowych. Kunsztowny płytami z ołowiu pokryty dach wraz z facjatami i wieżyczkami pochodzi z r. 1508 z wieżyczką z okresu baroka. W środkowej wieży wisi dzwon, którym dawniej dawano sygnał do otwierania i zamykania bramy. Na prawo od wejścia na zewnątrz widoczne jest miejsce, gdzie znajdował się pręgierz, przeniesiony tu z przed ratusza w r. 1604. Wskazują na to drzwi z mężczyzną przedstawionym w reliefie, który trzyma w ręku różgę. Na przeciwko Wieży Piętrowej znajduje się Hala, wybudowana w roku 1490 w stylu starogotyckim, niegdyś asyl bractwa strzeleckiego św. Jerzego. Na wieżyczce ponad kopułą umieszczona jest bogato pozłacana figura św. Jerzego wraz z smokiem. Do niedawna służyła hala na odwach wojskowy. Obecnie znajduje się w niej na dole olbrzymia kwiaciarnia.

Znajdujemy się obecnie tuż przy bramie do Długiej ulicy, która zamyka udatnie tę najożywieńszą ulicę Gdańską.

Główna stara brama Langgasser Tor)

wzniesiona jest we formie łuku tryumfalnego, ozdobna ośmioma figurami alegorycznymi w stylu włoskiego renesansu z roku 1612 przez Abrahama v. d. Blocke, rzeźbiarza królewskiego. W Długiej ulicy (Langgasse), do której teraz się dostaliśmy, ześrodkowany jest po większej części ruch uliczny i obcych w Gdańsku. Wystawki, które niegdyś znajdowały się przed domami i daleko w ulicę wchodziły, usunięte zostały ze względu na to, że hamowały ruch uliczny. Niezmiernego trudu było potrzeba, ażeby dolne piętra z podcieniami przeobrazić na modne składy kupieckie. Szczyty dachów wąskich domów handlowych pochodzą przeważnie z dawniejszych czasów i nadają ulicy mimo modnych składów cechę starożytn. Gdańska.

Dom Schlüttera, Joppengasse, róg Gr. Wollwebergasse.
„HACKERBRÄU“ W DOMU „SCHLÜTTERA“
 Restauracya i Kawiarnia. Koncert artystyczny.
 Specyalny wyszynk piwa „Hackerbräu“. Obiady po 1,00 i 1,50 mk.
H. Boothby.

Moje specjalności :

Gorset Imperial

D. R. P.

z oddzielnymi plecami, elegancko
leżący niedoścignienie wygodny
w rozmaitych materyach i kolorach
od 7,50 mk. pocz. do najlepszych

Gorset Graziella

prosto przodkowy gorset daje każ-
dej damie, chociaż najbardziej

korpułentnej piękny młodociany
wygląd i prawdz. wysmukłą figurę

od 6,50 mk. począwszy.

**Amerykańskie podstanciczki,
wstrzymywacze biustu,
podwiązki po tanich cenach.**

Gorset Imperial

Ida Oehlschläger, Gdańsk

Grosse Wollwebergasse Nr. 12

Telefon 2938

Telefon 2938

Proszę baczenie uważać na firmę i numer
kamienicy.

Dom towarowy firmy Nathan Sternfeld, Gdansk
ulica Długa (Langgasse) 75, 77, 78, 79.

Zob. ogłoszenie na okładce.

Szczególnie zwraca na siebie uwagę:

Kamienica Uphagi (Uphagenhaus), ulica Długa 12, odnowiona w r. 1776; najpiękniejszy dom patrycjuszowski z 18 wieku. Wewnątrz są deski, schody, kuchnie jakoteż pokoje dla przyjęć i pokoje bawialniane na górnem piętrze, zachowane jeszcze w stylu staroświeckim. Urządzenie pokoi, futrowanie drzewa, malatury kwiatów, owoców, ptaków i owadów są po większej części staroświeckie, a w mniejszej tylko naśladowanie według starych zabytków. Także umeblowanie pochodzi z końca 18 wieku. Cała kamienica przedstawia obraz zamieszkania oraz sposobu życia zamożnego patrycjusza około roku 1776, jaki się w całych Niemczech zapewne nigdzie nie napotka. Dzięki ofiarności pewnego zacnego rodowitego Gdańszczanina kamienica ta przemieniona na muzeum jest dla publiczności dostępna.

Lwi zamek (Löwenschloss), ulica Długa 35 (obecnie automat).

Ulica Długa 28 i 37 z godnemi widzenia portalami.

Piękne zakończenie wspaniałej ulicy Długiej stanowi.

Ratusz

który swoją 82 metry wysoką, smukłą i wspaniałą wieżą każdego pobudzi do podziwu. Główny front przy ulicy Długiej przedstawia bezozdobny styl renesansowy. Godny uwagi jest **portal**, wzniesiony w roku 1768, z godłem Gdańska trzymanem przez lwy oraz **podwójne schody**, których gzymsy podtrzymują 2 olbrzymie Telamony. Fasada w stronę Długiego rynku (Langenmarkt), którą zdobią na końcu 2 wieżyczki, daje w górnych pietrach żywotny układ, który się oczom widza przedstawia jako kamienna galerja.

Z środka głównego frontu wznosi się wieża ratuszowa. Na jej szczycie błyszczy naturalnej wielkości połączany posąg króla polskiego Zygmunta Augusta z koroną na głowie i tarczą, natomiast z bosemi nogami. Wieża

„Danziger Ratsstube“ Wilhelm Bodenburg

ulica Długa (Langgasse 41-42) naprzeciw ratusza

Winiarnia w stylu
staro-gdańskim

! Pokoje Pilzyńskie !

Specjalny wyszynk prawdzi-
: wego piwa pilzyńskiego, :

Zimna i ciepła kuchnia.

Wielki bufet.

August Momber - Gdańsk

Długa ulica (Langgasse) 60—61

Największy specjalny interes
modnych urządzeń mieszkaniowych

Dywany, linoleum, materye na meble. :: Meble wyście-
łane, krzesła klubowe. :: Firany, story, kołdry, nakrycia
na stoły i derki do podróży.

Łóżka, urządzenia sypialne.

Nakrycia i ręczniki.

wzniesiona jest w r. 1465. Bogato złożony szczyt wieży wraz dzwonami, wygrywającymi godziny, wzniesiono w roku 1559 do 1561. Olbrzymie tarcze zegara oraz wieżyczki narożne łączą wybornie przejście gotyku dolnej części wieży z barokowym stylem jej szczytu.

Ratusz.

Wnętrze ratusza

zalicza się do największych osobliwości miasta godnych widzenia. Nie można sobie wprost wyobrazić bogactwa

Werner Schuhe Obuwie

do spaceru
i towarzystwa

Sandały i obuwie płóciennie

dla pań, panów
i dzieci
są najpraktyczniejsze
przy wybrzeżu.

Jedyna sprzedaż
amerykańskiego obuwia

„Vera“

i bardzo znanego obuwia

Otto Herza

Polska obsługa!

TEODOR WERNER

Sopoty - Seestrasse 37

Centrala: Gdańsk, Gr. Wollweberg 2—3.

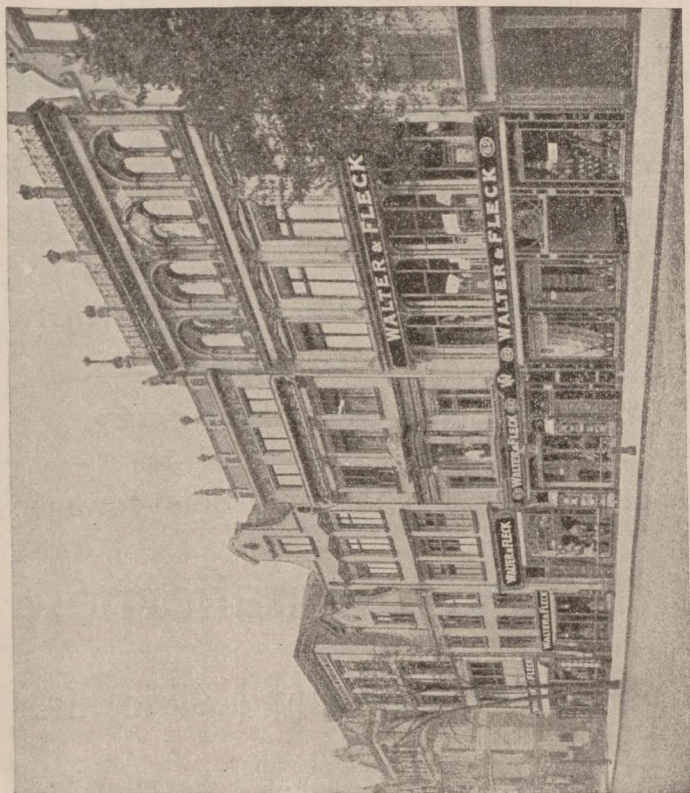
Wysyłka: Gdańsk, Langgasse 10.

Langfuhr, Hauptstrasse 117.

i zamięłowania do przepychu dawniejszych Gdańszczan. (Zwiedzanie trwa około godziny, wstęp 20 fen.)

Już przy wejściu do sieni wyłożonej kaflami Delftera zwracają na siebie uwagę **kręte schody**, bogato rzeźbione i galerja, która prowadzi do górnych pięter.

Część ul. Langgasse. Domy handlowe Firmy Walter & Fleck.

Na lewo znajdują się niezwykle bogato rzeźbione drzwi do „**Czerwonej sali**“ (Roter Saal), dawniej letni pokój radny (Sommerratsstube), w której obecnie odbywają się posiedzenia magistratu. W sali tej widnieje napis: „Pro

Srebrny medal.

Państwowy medal.

Hahn & Loechel

Gdańsk, ul. Długa (Langgasse) 72

Założony 1880 r.

Telefon nr. 508

Fabryka przyrządów lekarskich,
sztucznych członków,
ortop. aparatów i bandaży.

Instytut optyczny. Przybory do rysowania.

Artykuły fotograficzne.

Warsztat reperacyjny i ślifiernia.

Złoty medal.

Wszelkie artykuły
do pielęgnowania
chorych.

Złoty medal.

lege, pro grege militemus“, (walczmy w obronie prawa i gromady). Czarodziejski przepych zachwyca oko widza. Ciemnoczerwone aksamitne tapety, wielka ilość malatur ściennych i sufitowych, wielka ilość rzeźb z drzewa i przedmiotów architektonicznych zapełnia salę. Przystępujemy do okna i skręcamy na prawo:

Coniunctio (łączność) nazywa się pierwszy obraz, który widzimy. Niewiasta usiłuje napróżno przełamać wiązkę drzewek, podczas gdy małe dziecko, u jej stóp bawiąc się, z łatwością każdą pojedynczą laseczkę łamie.

Zgoda z napisem: „Quae regit et regitur, concors, hinc inde voluntas in columen cunctis gentibus esse solet.“

Ingenuitas (Wolny ród) tańczące, skrzydlate dziewczę.

Wolność i niewola. (Aurea libertas nullo mercabilis aere conveniens homini est conveniensque feris“.) Złota wolności, największe dobro dla ludzi i zwierząt, żaden skarb świata nie równa się tobie.

Niewola (captivitas) przedstawiająca uwięzionego mężczyznę.

Następuje kominek z r. 1593, wyrobiony dłutem przez Barta z Gentu a przez Vredemanna de Vries z Leenvarden pomalowany.

Oratio (modlitwa) nad drzwiami. Potem obraz, który przedstawia **Staość i niestałość**.

Lekkomyślność (Levitas), tańczący chłopiec.

W przytykającym północnym kącie znajdują się drzwi, któremi się wchodzi do zimowego pokoju radnego (Winterratsstube). Na drzwiach tych znajduje się ciekawy obraz, który przedstawia nakazującego milczenie woźnego rady (według podania de Vriesa). Drugi portret zdaje się jako popiersie zaglądać ponad drzwiami do sali Dis-pice-śledztwo. Obok obraz przedstawiający **sąd ostateczny**, na prawo i lewo „benedicti“ i „maledicti“ (błogosławieni i przeklęci).

W ścianie wschodniej zagląda do sali przez namalowane okno pod sufitem „podśluchujący“. —

Модная зала Гольдбергера

Ланггассе № 81, 1-ый этажъ.

Входъ съ Вольвебергассе.

Телефонъ 1626.

Вкусныя дамскія шляпы

съ простаго до самаго красиваго образа
по умѣреннымъ цѣнамъ.

Большой выборъ рейгеровъ.

Страусовыя перья.

Cukiernia i kawiarnia fabryka marcepanów i baumkuchów Otton Haueisen - Gdańsk

Skład główny: Jopengasse 34/35 (dawn. Jaht) Telefon 696

Filie: Stadtgraben 10 (dawn. Tomaszewski) Tel. 463

Langgasse 74 (van Houtens Cacao pokoje)
Telefon 463

Codziennie wielki wybór śwież. pieczywa.

Wysyłka w bezpiecznem opakowaniu.

Eleganckie pokoje. Gazety krajowe i zagraniczne.

Rzucimy jeszcze okiem na drzwi z wyrzeźbionymi w zbroi stróżami drzwi (1596) i na rzeźbiony sufit z pysznymi obrazami. Środkowy owalny obraz zajmuje łuk tryumfalny, na którego płaszczyźnie przedstawione jest miasto Gdańsk. Poniżej słowa „Jehova“ trzyma ręka Boska wśród obłoków szczyt wieży ratuszowej.

W kątach sufitu znajdują się 4 wielkie obrazy architektoniczne z widokami z dziejów rzymskich.

Przez dwa stopnie wchodzimy do „zimowego pokoju radnego“. W głębi sali znajduje się sięgający aż do sufitu kominek zestawiony z różnokolorowego marmuru i ukończony olbrzymim salamandrem, pod którym znajduje się godło miasta. Nad wejściem malowidło przedstawiające podanie o umierającym królu Arturze. Na długiej ścianie 4 malowidła półokrągłe: Wierna gromada (*Fida societas*), Amnestia, (ułaskawienie) kary i nagrody (*Poenae et premia*, sąd) *Aequitas* (prostota).

Na obramowaniu drzwi znajduje się napis: *Nec temere, nec timide*, hasło, które umieszcza się w ostatnim czasie także na herbie miasta.

Po wspomnianych już poprzednio schodach krętych dostaniemy się do **biura** i do **poczekalni nadburmistrza**, gdzie dawniej znajdowała się kasa kameralna. Dawniejsze przeznaczenie tych pokoi oznajmia człowiek nad drzwiami niosący złoto oraz obraz. Grosz cynszowy. Godne uwagi są w roku 1607 ukończone ozdoby drzewne oraz obrazy Antoniego Möllera, treści zaczerpniętej z starego testamentu, pomiędzy którymi obraz odnoszący się do Długiego rynku i scena o groszu cynszowym (1601). Wśród mebli znajdują się śliczne dzieła sztuki. Pomiedzy temi krzesła z wysokimi poręczami z pokryciem ze skóry z złocistymi odciskami, ozdobny stół z srebrnymi wkładkami starożytnymi oraz stół z płytą porfyrową. W przedpokoju, do którego wchodzi się pięknie rzeźbionymi drzwiami, wisi obraz, który przez wiele lat leżał w pewnym biurze bez zwracania na siebie uwagi. Jest to portret Napoleona I., który sobie generał Rapp, komendant Gdańska podczas

panowania tu Francuzów, za 80000 talarów kazał od obywateli Gdańska odkupić. Pod obrazem napomnienie: *Meminisse!* Na drugiej głównej stronie sieni znajduje się „Biała sala” (Weisser Saal), „Wettstube” i „Sala posiedzeń rajców miasta” (Sitzungssaal d. Stadtverordneten). Piękne, wspaniałe sklepienie gwiaździste w stylu gotyckim, które podtrzymuje filar granitowy z połączonym kapitelem, zostało wykonane dopiero w latach od 1841—42. Malowidłami ozdobiono sklepienie za staraniem i na koszt zmarłych braci Alberta i Wilhelma Jüncke. Sześć malo-

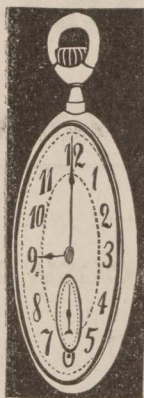

Dwór Artura (Artushof) (gielda) wewnątrz II.

wideł ściennych Roebera, Prella i Roechlinga przedstawiają obrazy z historii miasta Gdańska.

1. Wielki mistrz Rudolf Koenig zakłada 26 marca 1343 kamień węgielny pod mury właściwego (uprzywilejowanego miasta Gdańska).
2. Burmistrz Eberhard Ferber jako zwycięzca podczas majowej wycieczki konnej w r. 1493 ozdobiony wieńcem

Karol Neugebauer

Zegarmistrz i jubiler

Gdańsk

ul. św. Ducha (Heiligegeistgasse) 132

Tel. 2768

Tel. 2768

Najlepsze źródło zakupu
klejnotów, zegarków,
złota i srebra.

Piękne przedmioty pamiątkowe z godłami i widokami.

3. Gdańszczanie odnoszą w r. 1577 zwycięstwo nad wojskiem króla polskiego Stefana Batorego, które usiłowało zdobyć Wisłoujście.
4. Przyjęcie posłów gdańskich przez dożę Wenecji w r. 1601.
5. Wojska francuskie pod dowództwem generała Rappa opuszczają Gdańsk w roku 1813.
6. Cesarz Wilhelm I. każe sobie przez nadburmistrza von Wintera pokazać miasto z góry Gradowej (Hagelberg).
Kilka kroków od ratusza znajduje się

Dwór Artura (Artushof)

olbrzymia wspaniała hala, która należy do najwspanialszych ozdób Gdańska.

Gmach ten wykonany w stylu gotyckim wzniesiony został w latach 1601—1617. Początkowo służył tylko jako dom do tańców i pijatyki zamożniejszych obywateli miasta.

J. CZERWINSKI

Gdańsk

Długa ul. 48/49 I.

Tel. 3382.

Wspaniały zakład krawiectwa
:: damskiego i męskiego ::

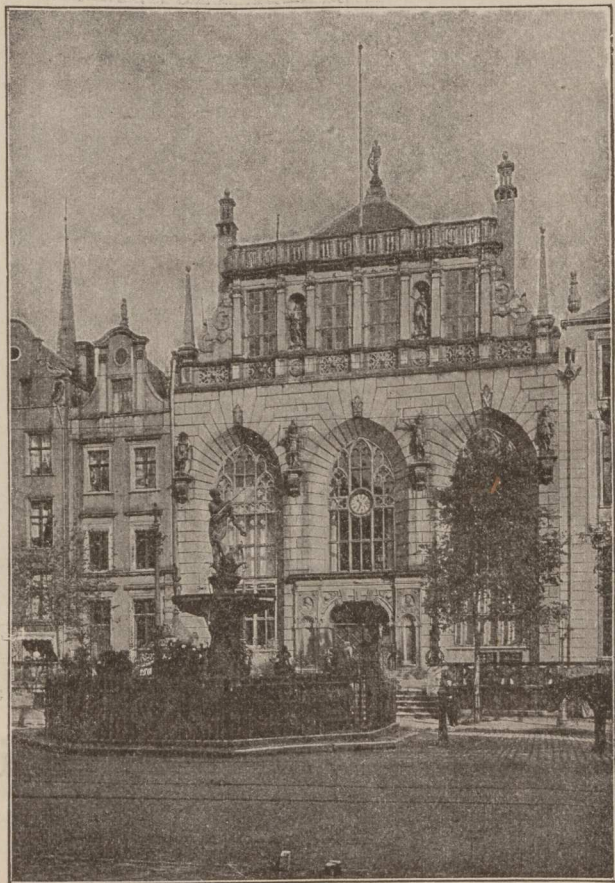
Największy wybór materiałów angielskich, francuskich i niemieckich ::

Na życzenie odstawia się w 24 godzinach.

Z czasem jednak przy poszczególnych stołach wytworzyły się bractwa, które od dawniej nosiły imię „banki“. Każda „banka“ obrała sobie jakiego świętego na patrona i ufundowała dla tego świętego kapliczkę w kościele Marjańskim albo w kościele św. Mikołaja. Oprócz tego byli „bracia Artura“ niezwykle ofiarodajni i pielęgowali rycerskie obyczaje. Na Długim rynku odbywały się regularnie turnieje rycerskie. Podczas jedzenia grali nadworni fletniści w pokoju fletnistów, a podczas karnawału wrzały tu szumne zabawy. Dobrze zachowane książki protokołowe odzwierciedlają doskonale życie „banków“. W roku 1494 wyprowadziło się z powodu kłótni bractwo św. Jerzego i zbudo-

wało sobie własny dom. W wieku XVII umieszczono tu sąd ławniczy, w roku zaś 1742 oddano halę Giełdzie. Celem Arturhofu jest prócz pielęgnowania życia towarzyskiego także pielęgnowanie przeszłości Gdańska.

Dwór Artura (Artushof) i studnia Neptuna.

Ktoby chciał się dokładniej poinformować o Arturhofie oraz o jego bractwach, temu polecamy książkę, wydaną

L. Muttner, Möbel-Fabrik

Danzig, Langer Markt 9/10

Gegründet 1852

Fernsprecher 764

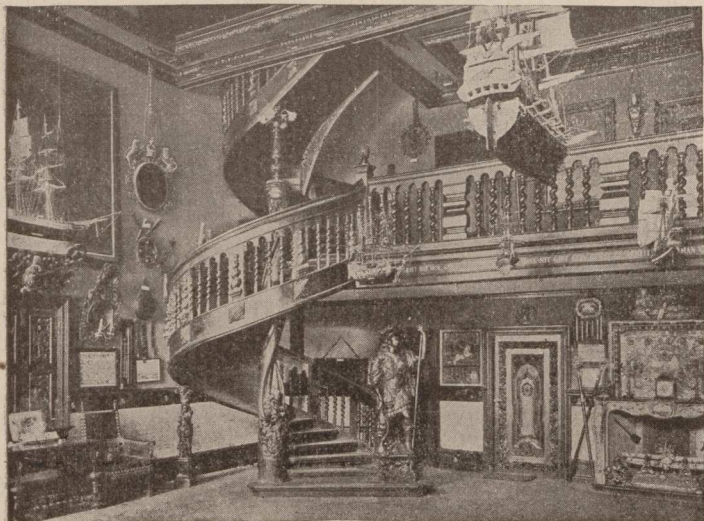
Wohnungseinrichtungen

Ausstellungs - Räume Langer Markt Nr. 41.

pod tym tytułem przez prof. Dr. P. Simsona w roku 1900. Można też w Arturhofie nabyć specjalny przewodnik.

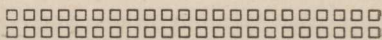
Fasada, jak poznać można po trzech łukowych oknach, zbudowana jest w stylu gotyckim.

Pomiędzy i obok okien na konsolach widzimy cztery figury, które przedstawiają Judasza Makabeusza, Temistoklesa, Camilla i Scypiona. Dwa obrazy medalione przedstawiają króla polskiego Zygmunta III. i syna tegoż Wła-

Gdańska sień.

dysława IV. Wejście do wnętrza wiedzie przez domek poboczny, przez tak zwaną **Gdańską sień** (Danziger Diele), którą zaliczają do najwięcej godnych widzenia zabytków Gdańska. Slicznie wyrzeźbione kręte schody z galerią wiodą do biur zwierzchności kupiectwa gdańskiego. Wnętrze wypełnione jest starymi rzeźbionymi meblami, odznakami honorowymi dawniejszych cechów, zegarami, skrzy-

L. Muttner

Widok

domu Steffena

(Steffenhaus)

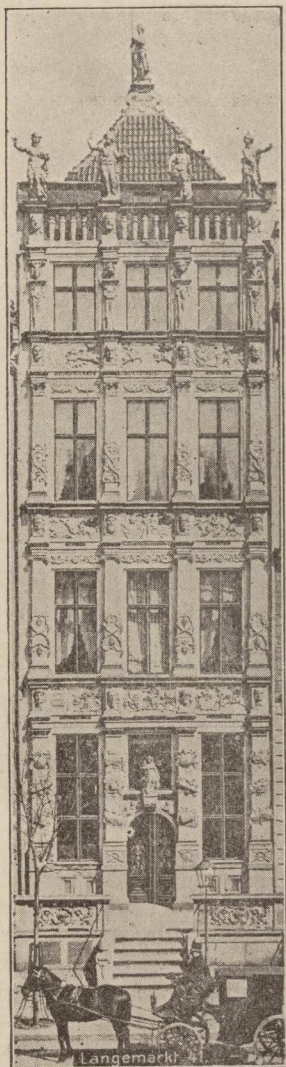
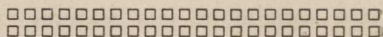
Długi Rynek nr. 41

Jeden z najpiękniejszych
budowli historycznych
z czasów renaisańskich.

W tym domu znajdują
się
lokale wystawowe
fabryki mebli

L. Muttner

Długi Rynek (Langenmarkt 9/10)

Zjednoczony Bank (Union-Bank)

Zarząd w Moskwie.

Zakładowy Kapitał Rbs. 40 000 000,—

Rezerwy koło Rbs. 6 000 000,—

Filia w Gdańsku, Langemarkt 18

81 filii, 14 agentur w główniejszych miastach Europejskiej i Azjaskiej Rosyi i w Paryżu. Filie w Niemczech: Gdańsk, Berlin i Królewiec. Filia Gdańska wypełnia wszelkie bankowe operacye. Szczególne ułatwienia przy stosunkach z Rosyą.

СОЕДИНЕННЫЙ БАНКЪ.

Правленіе въ Москвѣ.

Основной капиталъ . . . . . Руб. 40 000 000,—

Запасной „ (около) . . . „ 6 000 000,—

Данцигское Отдѣленіе, Лангемарктъ 18.

81 отдѣленій, 14 Агентствъ въ главнѣйшихъ городахъ Европейской и Азіатской Россіи и Парижѣ.

Отдѣленія въ Германіи: Данцигъ, Берлинъ и Кенигсбергъ.

Данцигское Отдѣленіе исполняетъ всѣ банковыя операциі.

Особенныя удобства для сношеній съ Россіей.

niami, obrazami, sztychami i innemi przedmiotami. Wielką część tych zbiorów podarował p. L. Giełdziński.

Następnie wchodzimy do wnętrza samej hali Artushofu, która spoczywa na czterech filarach granitowych. Zdumienie ogarnie każdego, który po raz pierwszy wchodzi do tej hali. Jaskrawy obraz sztuki i życia z późniejszej części średniego wieku przemawia do nas jako żywotny świadek zamięłowania do sztuki ubiegłych stuleci. (Zwiedzanie trwa około trzy kwadranse. Napiwne.)

Przeglądamy się najpierw wielkim dziełom malarskim. Na lewo od wejścia: Orfeusz, czarujący dzikie zwierzęta leśne cudnymi dźwiękami harfy. Obraz ten wykonał w roku 1590 Hans Fredemann de Vries z Leenwarden. Godne uwagi jest przy niektórych obrazach połączenie malatury z plastyką. Głowa odyńca z naturalnymi rogami. U góry w kącie naturalna, wymalowana, świeca, oznaka podróżującego czeladnika rzemieślniczego. Obraz „Walka Horacjuszków z Kuracjuszami“ malował Gdańszczanin ar-

Fabryka wyrobów bursztynowych.

A. ZAUSMER

ulica Długa 83

Gdańsk

Langgasse 83

Jedyny skład specjalny tego rodzaju na miejscu poleca
na podarki nowości swych ozdobnych wy-
robów z bursztynu własnego fabrykatu.

Wysyłka do wszyst. krajów świata. Nagród 20 medali złotych i srebrnych.

tysta malarz Stech. Na ścianie obok pieca na prawo znajduje się obraz: Dyana na polowaniu. Jeleń, którego ściga, ma prawdziwe rogi. Poniżej obraz oblężenia Malborka przez króla Jagiełłę w r. 1410 i okręt zaglujący ku niebu, wyobrażający kościół chrześcijański. Głównym obrazem, najcenniejszym pod względem artystycznym, to obraz przedstawiający sąd ostateczny wykonany przez Antoniego Möllera. Według podania przedstawiona na tym obrazie jest jako „pycha“ córka ówczesnego burmistrza a na łódce płynącej do piekła wielu zmarłych rajców miasta. Kiedy domagano się, aby portret córki burmistrza zmienił do niepoznania, namalował malarz na jej głowie przejrzysty dzwon. Oprócz tego żądano, aby on sam się postawił z paletą obok rajców. Malarz uczynił zadość i temu życzeniu, wymalował atoli poza łódką swą narzeczoną jako anioła, który hakiem wyciąga łódkę na ląd.

Zasługuje też na uwagę 12 metrów wysoki piec majolikowy, który na zlecenie rady miejskiej wykonał zdun

Zakład automobili

Karol Kuchenbecker - Gdańsk

Schidlitz, Carthäuser-Strasse 5 - - Tel. 3018

Biuro przy Reitbahn 1.

Pierwszorzędne automobile „Adlera“

Jerzy Stelczner w latach od 1544—46. Dalej rycerz Jerzy z smokiem, późnogotyckiej roboty snycerskiej, a ponad tem pokój dla fletnistów. Nad ławką bractwa św. Reinholda czworo dzieci Hajmona i czworo zbroi dla turnieji, nad ławką bractwa św. Krysztofa św. Krysztof.

Ponad wysokim gzymsem z konsolkami i szafami, których drzwi ozdobne są w bogate intarsje, znajduje się fryz z obrazami z historii biblijnej oraz z historii świata. Przed pokojem flecistów znajduje się marmurowy posąg króla polskiego Augusta III., wykonany przez I. H. Meissnera (1755). Na suficie wisi 6 starych modeli okrętów gdańskich. Nastrojową halę używa się przy kongresach i podobnych okolicznościach jako miejsce przyjęć i tym podobnych wspianiałych uroczystości. Z halą łączy się bezpośrednio sławna piwnica **Ratskeller**.

Przed Artushofem zwraca na siebie uwagę **Studnia Neptuna** (Neptunsbrunnen) ulana w r. 1620 przez Adrijana de Fries z Augsburga. Ponad wielką kamienną miednicą, wykonaną w r. 1633 przez Abrahama v. d. Blocke, znajduje się płaska skorupa, którą przewyższa bronzowy posąg Neptuna z trójzębem w ręku. Kratki, kunsztownie wykonane, odgradzają studnię.

Znajdujemy się obecnie na **Długim rynku** (Langenmarkt), który tworzy forum Gdańska i roztacza przed nami wspianiały widok. W głębi rozprzestrzenia się piękny plac oddziałujący na nas swoim ogromem, odgraniczony wysokimi i wspianiałymi kamienicami patrycjuszowskimi z ich ozdobami a zasłonięty od strony Dworu Artura smukłą wieżą ratuszową i kolosalną wieżą kościoła Marjańskiego.

Zielona brama zamyka plac w kierunku do Motławy. Jest to ciekawa budowla w stylu renesansowym z r. 1568 z czterema bramami i z czterema wieżyczkami. Ponad łukami bram znajdują się małe płyty reliefowe z godłami Gdańska, Polski i Prus. W górnej części bram znajdują się godne widzenia zbiory przyrodnicze muzeum prowincjonalnego. Zanim przejdziemy przez bramę, warto jeszcze rzucić okiem wstecz, ażeby uchwycić wzrokiem ogólny

„DER LACHS“

Gdańsk - Breitgasse Nr. 52.

Najstarsza fabryka likierów w Niemczech

zał. w roku 1598

zał. w roku 1598

poleca swe wszechświatowo znane likiery

Dübelt, Güldenw., Kurfürstlicher, Magen, Pomeranzen, Cordial

i prosi o łaskawe zwiedzenie swej starożytnej probierni,
godne widzenia Gdańska.

Isaac Wed-Ling Wwe. & Eydam Dirck Hekker

**Fabryka spirytuożów i likierów
nazwane „Der Lachs“**

Telefon 820.

Założone 1598.

Miejsce sprzedaży w Warszawie:

**Hurtowny skład win T. Fukier
Stare Miasto nr. 27.**

„ДЕРЪ ЛАКСЪ“

Данцигъ, Брейтгассе № 52

Старѣйшій ликерный заводъ въ Германіи,

Основанъ въ 1598 году.

Рекомендуетъ свои знаменитые ликеры:

**Дубельтъ, Гильденвассеръ, Курфирстлихеръ, Магенъ,
Померанценъ, Кордіалъ**

просить удостоить визитомъ свои достозамѣчательныя
древныя пробирныя комнаты, оставляются замѣчатель-
ность Данцига.

Исаакъ Вед-Лингъ Витве и Эйдамъ Диркъ Беккеръ

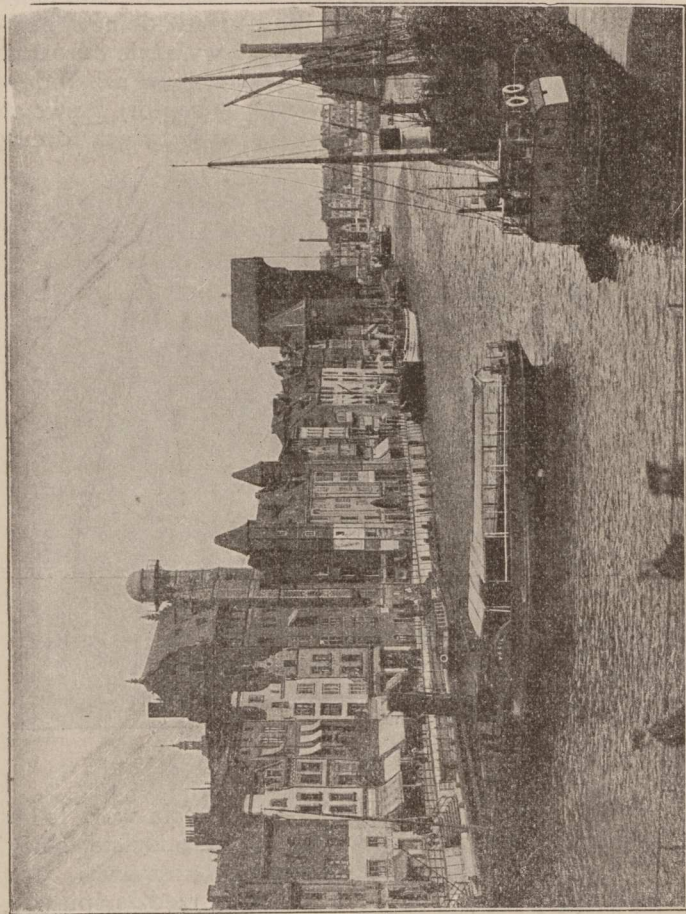
Водочный и ликерный заводъ, назыв. „Деръ Лаксъ“.

Телеф. 820.

Основ. въ 1598 г.

Ликеры наши продаются:
въ Варшавѣ, Винная Торговля
Т. Фукіеръ, Старе-Място № 27.

widok Długiego rynku, ratusza oraz Długiej ulicy wraz
jej wspaniałymi kamienicami z ozdobnymi szczytami da-

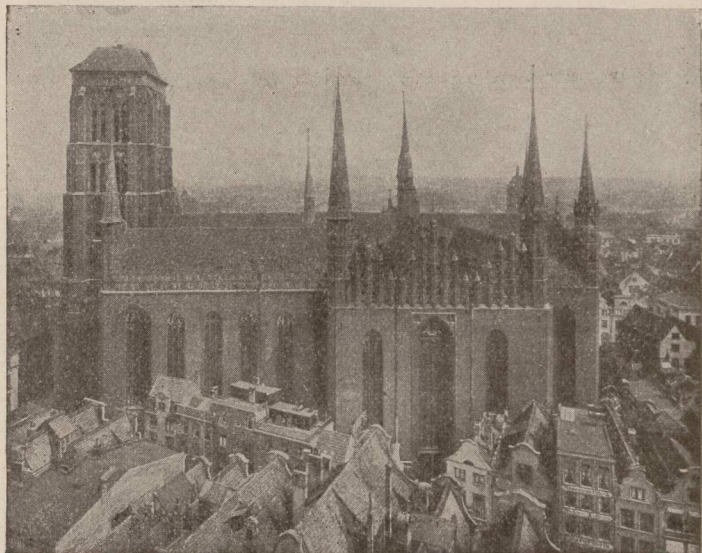

Długi most.

chów. Z Zielonej bramy dostajemy się na Zielony most
(Grüne Brücke), zwodzony most, przez który się prze-

chodzi do wyspy śpichrzowej. Z mostu przedstawiają nam się najpiękniejsze widoki miasta.

Po jednej stronie Motławy, zapełnionej okrętami handlowymi i łódkami, ciągnie się długi rząd domów handlowych i mieszkaniowych, wśród których wyraźnie odróżnia się obserwatorium astronomiczne towarzystwa przyrodniczego oraz potężna Wieża żurawiowa (Krantor) z swemi wypukłemi częściami pobocznymi i z występującą dREW-

Kościół Maryański.

nianą budową środkową. Zbudowaną została w r. 1411. Żuraw, potężne widoczne we wnętrzu koło chodzące, służy do podnoszenia i wsadzania masztów okrętowych. Na przeciwnym brzegu wznoszą się w długim rzędzie śpichrze przeważnie budowy z pruskiego muru.

Przed domami lewego brzegu odnogi Motławy prowadzi ulica „Długiego mostu“ (Lange Brücke).

Bramami z nad rzeki (Wassertore) można rzucić ciekawe spojrzenia w stare ulice Gdańska z ich charakterystycznymi wystawkami. Po kilku krokach znajdujemy się przy bramie „Brotbänkentor“, przez którą wchodzimy do ul. **Brotbänkengasse** przed „Dom angielski“, zwracający na siebie uwagę poczerńiałą od dymu fasadą renesansową.

Najlepiej w swym charakterze starogdańskim zachowała się ul. Niewieścia (Frauengasse), do której się dostajemy następną bramą. Z bramy tej możemy całą ulicę objąć okiem. Wystawka przy wystawce ze znamiennymi podwojami z piaskowca i z gobami granitowymi przed pysznymi starożytnymi kamienicami patrycjuszowskimi następują jeden przy drugim po obu stronach ulicy. Na uwagę zasługują piękne płaskorzeźby przy przedpiersiach wystawek, artystycznie wykonane portale i piękne facjaty.

Strona frontowa **Kościoła panny Marji**, ozdobiona bogatem we formy szczytem dachu, z dwoma smukłymi wieżyczkami rogowemi zamyka udatnie ulicę. Kościół Marjański jest obok katedry św. Pawła w Londynie największą protestancką świątynią. Jest to budowa gotycka, we formie hali, pobudowana z cegły we wysokości 105 metr. a 66 metrów szerokości. Wieża z tępym szczytem — oznaką Gdańską — przewyższa o 76 metrów olbrzymią budowę. Kamień węgielny podłożony został w roku 1343 przez Wielkiego Mistrza krzyżackiego Rudolfa Königa. Prace budowlane trwały 160 lat. Wrażenie kolosalnych rozmiarów wnętrza jest wprost ogromne. Znamienne dla budowy są na wewnątrz wyciągnięte filary zastrzałowe i gwiazdami ozdobione sklepienia siatkowe i komorkowe, wypełniające olbrzymie wnętrze. Kościół ten zawiera nieocenione skarby, dzieła sztuki plastycznej i malarskiej, paramenty, drogocenne rękopisy w olbrzymiej liczbie, w najróżnorodniejszej formie i z rozmaitych epok historii a pomiędzy nimi najwspanialsze dzieło sztuki Gdańska Hansa Memlinga: Sąd ostateczny.

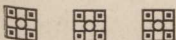
Celem zwiedzenia kościoła i objaśnienia dzieł artystycznych zwrócić się trzeba do kościelnego, który mie-

szka przy ulicy Korkenmachergasse 4. Karty wstępne kosztują 50 fen. dla osoby, dla 6 osób 2 marki. Wstęp na wieżę 25 fen.

Ulica Niewieścia (Frauengasse).

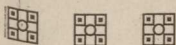
Stąd udajemy się do Joppengasse, w której także spotykamy kilka charakterystycznych wystawek, chociaż tu wiele z nich z powodu wzmożonego ruchu ulicznego usu-

**Specyalny
dom
doboro-
wych tow.
futrze-
nych.**

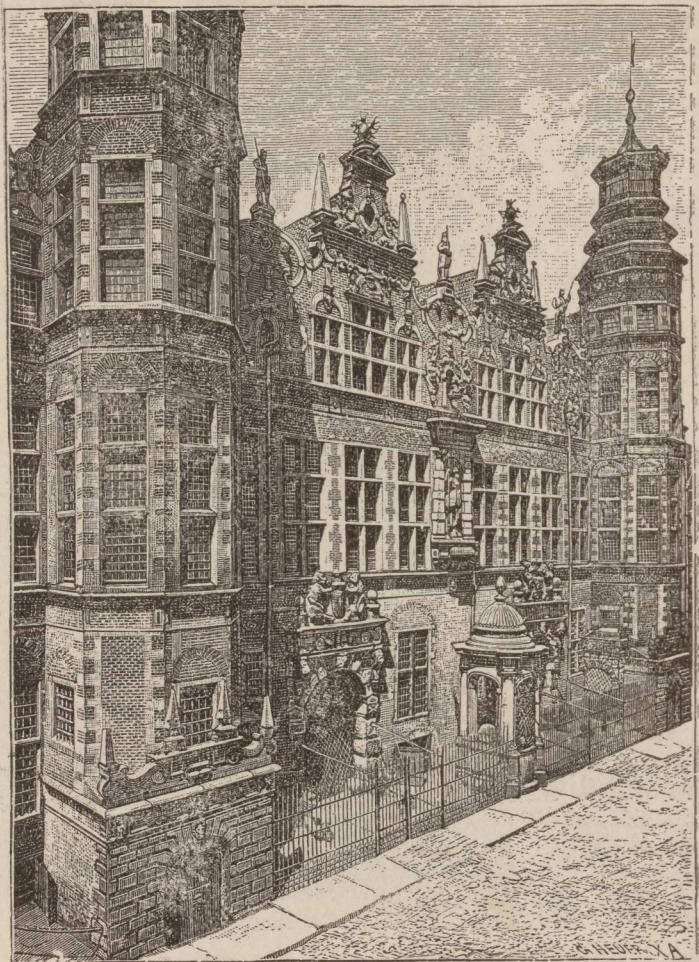

**Codzienny
napływ
nowości.
Pierwszo-
rzedne
wykonanie
na miarę.**

Paweł Radtke, Gdańsk
Gr. Wollwebergasse nr. 11.

Arsenal.

nięto. Magistrat usiłuje dawniejszy charakter tej ulicy zachować, urządzając trotoar z balustradą. Na zachodniej stronie zamyka tę ulicę — perła stylu renesansowego Gdańska — w roku 1605 wzniesiony

Arsenał

Widoczna nam z tej strony fasada bogato ozdobiona i pozłacana, jest dziełem Anthonysa Obbergen z Mecheln. Gmach ten ma 4 facjaty, z których dwie zewnętrzne są po części zasłonięte przez wieże schodowe (Treppentürme). Facjaty są bogato ozdobione smukłymi piramidami, zręcznie wygiętymi wstążkami z piaskowca, licznymi płaskorzeźbami głów oraz wojennymi oznakami i pękającymi bombami. Wojacy w pełnej zbroi ustawieni są na wylotach muru ponad rynami; na najwyższym gzymsie facjat znajdują się dwa sfinksy. Okna arsenału jako też portale wmurowane są w obwódki z piaskowca. W środku fasady umieszczony jest w niszy muru posąg Pallas Ateny. Portale ozdobione są godłem Gdańska. Przed gmachem znajduje się piękna studnia.

Zwracamy się teraz na prawo i idziemy ulicą Scharmachergasse, ulicą Węgielną (Kohlengasse) i Junkierską (Junkergasse). Na wstępie do ulicy Junkierskiej widzimy na prawo **kościół św. Mikołaja**, czyli też kościół **podominikański**, największy obecnie i najpiękniejszy co do ozdób wewnętrznych kościół katolicki w Gdańsku. Zbudowany jest podobno w początkach 12 wieku przez **książąt pomorskich**. Wewnątrz znajdują się wspaniałe zaabytki z przeszłości, dzieła rzeźbiarskie i malarskie oraz drogocenne paramenty. W pobliżu znajduje się kościół św. Jana wraz domkami kośc., które się łączą z kościołem.

Przechodzimy następnie obok miejskiej hali targowej, zbudowanej w r. 1894—95 oraz obok ośmiokątnej starożytniej gdańskiej wieży fortecznej „Kick in de Köck“ a ztamtąd ul. Małomłyńską (kleine Mühlengasse) przycho-

dzimy do najstarszego kościoła Gdańska, do

Kościoła św. Katarzyny.

Kościół ten zbudował książę pomorski Lambor w r. 1185.

Szczyt wieży wraz z czterema pobocznymi wieżami pochodzą z nowszych czasów. W nocy 3 lipca 1905 uderzył piorun w wieżę, która spłonęła. Pozostały tylko gołe mury a zegar wygrywający godziny stał się również ofiarą pożaru. Szczyt odbudowano ponownie według dawniejszej formy. Zegar grający uzupełniono, tak, że jest obecnie największym z podobnych zegarów na świecie. Kościół ten składa się z trzech naw. Sklepienie opiera się na 18 filarach. Pomiedzy głównymi ołtarzami znajduje się na poprzecznej belce, tak samo jak w kościele Marjańskim, wyrzeźbiony krucyfiks z drzewa wraz Matką Boską i św. Janem po obu stronach. Tak samo, jak w kościele Marjańskim, znajdują się tu wewnątrz filary zastrzałowe a pomiędzy nimi ten sam porządek kaplic, ale z ozdób tychże już mało co pozostało a z 17 ołtarzy pobocznych zachował się tylko jeden.

Pod małym chórem — którego organy zostały zbudowane w r. 1516 — zawieszony jest najpiękniejszy obraz kościoła: „Wjazd Jezusa do Jerozolimy“, namalowany przez Gdańszczanina, malarza Milzewitha (zmarł w roku 1656).

Przy pierwszym filarze na lewo od ołtarza znajduje się pomnik marmurowy sławnego astronoma Heweliusza, który w r. 1687 w kościele tym pochowany został. Na cmentarzu obok kościoła znajdują się trzy domy proboszczowskie z wystawkami oraz kratami udatnie wykonanymi.

Wspaniały widok przedstawia wschodni front kościoła z trzema gotyckimi facjatami od strony ul. Profesorskiej.

W pobliskim sąsiedztwie kościoła św. Katarzyny, należącego od XVI wieku gminie ewangelickiej, znajduje się kościół katolicki św. Brygidy, niegdyś kościół zakonnic.

Także ten kościół jest poważną pamiątką znaczenia Gdańska w dawnych czasach. Sarkofagi i nagrobki świad-

czą o bogactwie i znaczeniu ówczesnych jego obywateli. Sarkofag z marmuru znajdujący się przy głównem wejściu oznaczony jest jako dziedziczny grobowiec rodziny Rottenbergh z XVII wieku.

Na miejscu dawniejszego gmachu klasztornego znajdują się obecnie wojskowe koszary karne.

Naprzeciwko wieży kościoła św. Katarzyny znajduje się czteropiętrowy

Wielki młyn

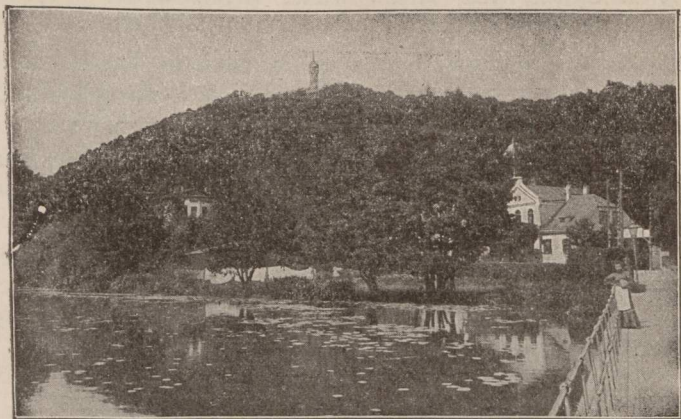
który wraz z ponad milę długim kanałem Raduni pochodzi z czasów krzyżackich i do dziś dnia jest czynny. —

Przed Wielkim Młynem wznosi się gmach cechu młynarskiego. Gmach ten także jest pozostałością z dawnych czasów a zainteresowanie budzi przede wszystkim z wyrzeźbioną z drzewa charakterystyczną niektórym ówczesnym kamienicom gdańskim „kazalnicą“, którą używały dawniejsze domy starego miasta jako schody do wyższych pięter a dalej starożytne godło gospody zawieszone na belce facjaty zakończonej we formie paszczy smoczej. Nad brzegiem Raduni, którą okalają potężne drzewa i w ten sposób przedstawiają wspaniały widok, odgraniczony kościołem św. Katarzyny z jednej a Wielkim Młynem z drugiej strony, wznosi się przy ulicy zwanej „Pfefferstadt“ **ratusz Starego miasta**, pobudowany w r. 1327. Ratusz służył oddzielnemu od uprzywilejowanego (właściwego Gdańska Staremu Miastu. Gmach ten początkowo wzniesiony z ryglówki został dopiero w r. 1587 przez Anthonysa von Obbergen (założyciela arsenału) odnowiony i zaopatrzony w mury masywne, znajdujące się jeszcze obecnie masywne gzymsy kamienne, w ozdobne portale oraz w łamaną wieżę. Dawny ratusz wraz przybudowaniami nowoczesnymi używano jako gmach dla służby sądowej, w r. 1910 oddano go znowu miastu, gdyż 29-go października 1910 oddano w obecności ministra sprawiedliwości Dr. Beselera nowy sąd do użytku publiczności. Nowy gmach sądowy, pobudowany w stylu holenderskiego renesansu, wznosi się

przy Nowym ogrodzie (Neugarten). Front ozdobiony jest portalem ze sztucznie wyrobionego piaskowca odn. wapna muszlowego. Także na bocznym froncie znajduje się piękny portal. W westybulu znajdują się artystycznie wykonane kraty z żelaza kutego w najrozmaitszych formatach. Całe urządzenie wewnętrzne gmachu jest stylowe, ale skromne i bez blichtru. Wracamy przez ulicę Kowalską (Schmiedegasse) do rynku Drzewnego (Holzmarkt), gdzie znajduje się olbrzymi, odpowiednio do rozmiarów placu, zastosowany **pomnik wojacki**, postawiony przez prof. Behrensa z Wrocławia. Główne figury przedniej strony pomocnika przedstawiać mają wzrost armii niemieckiej w wojnach r. 1864, 66 i 70/71. Na rynku Węglowym (Kohlenmarkt) wznosi się stary teatr miejski a obok widzimy zachodnią fasadę arsenału. Idąc dalej ulicą Ujazdową (Reitbahn) i przechodząc obok gmachu głównego pogotowia ratunkowego, dostajemy się do żydowskiej synagogi, w której wnętrzu zwłaszcza znajduje się dużo godnych widzenia rzeczy. Pobudowaną została w latach od 1886—1887 przez Endego i Böckmanna.

Udajemy się teraz ulicą Karrenwall obok gmachu **prezydium policyjnego i zabezpieczenia krajowego do kościoła św. Trójcy**. Zachodni szczyt dachu kościoła jest ciekawy. Przy świątyni znajduje się dobrze zachowany dom kościelny. Do kościoła św. Trójcy przylega **klasztor pofranciszkański**, kompleks zabudowany z czterech stron, odnowiony w XIX wieku celem zachowania wspaniałego zabytku w stylu gotyckim. Wejście (od ul. Rzeźniczej-Fleischergasse) wiedzie nas do krużganku pięknym siatkowym sklepieniem ozdobionego, który prowadzi przez całe piętro aż na podwórze. Krużganek ten wraz pobocznymi lokalami służy głównie do przechowania zbiorów **prowincjonalnego muzeum przemysłu artystycznego**.

Refektarz wielki oraz sala używane bywają do uroczystości miejskich oraz do kongresów. Na górnych piętrach znajduje się **miejskie muzeum** (galerja obrazów, zbiór figur gipsowych, sztychy) i miejskie gimnazjum realne. (Miejskie oraz prowincjonalne muzeum otwarte w nie-

Oliwa, Góra Pachołkowa (Karlsberg) z wieżą.

działę i środy od godziny 11—2. Wstęp wolny. W innym czasie oprócz niedzieli podczas godziny 10—3 wstęp kosztuje 50 fen., 4—6 osób 1,50 marek).

Oprócz tego zaleca się zwiedzić **politechnikę**, **kasyno brygady huzarów w Wrzeszczu (Langfuhr)** i **ce-sarskie zakłady okrętowe**.

II. Przedmieście wil Gdańsk-Wrzeszcz.

Połączony z miastem sławną 3 kilometry długą aleją ozdobioną 4-ma rzędami stuletnich lip, stanowi Wrzeszcz z powodu swego wprost idealnego położenia najżywotniejszą dzielnicę pod względem mieszkaniowym. Po jednej stronie rozłożyło się ze swemi wspaniałymi gmachami i wieżami miasto, do którego pociągami, odchodzącym co 5 minut, albo gdańsko-oliwską kolejką elektryczną, łatwo i spiesznie dotrzeć można, a z drugiej strony graniczy Wrzeszcz z wspaniałym i ślicznym parkiem miejskim: Jaeschkental. Wśród pokrytych pięknym lasem wzgórz wznosi się góra Królewska (Königshöhe) z której ma się cudowny widok na morze Bałtyckie, na Wisłę, na wnętrze miasta oraz na

wieniec okolicznych miejscowości kąpielowych: Sopoty, Oliwę-Głedkowo, Brzeźno, Westerplatte i Heubudę.

Do brzegu morskiego oraz do zakładu kąpielowego **Brzeźna** dostać się można kolejką elektr., idącą do drogi Brunshoferu, w 15 minutach.

Obszerny park i przytykające olbrzymie zaleśnienia oliwskie i sopockie wraz z wzgórzami i dolinami nadawają się wyśmienicie do bardzo urozmaiconej przechadzki.

W miesiącu czerwcu i lipcu odbywają się rok rocznie w lasku Guttenberga (Guttenberghain) na scenie leśnej widowiska teatralne, w których występują najlepsi aktorzy niemieccy.

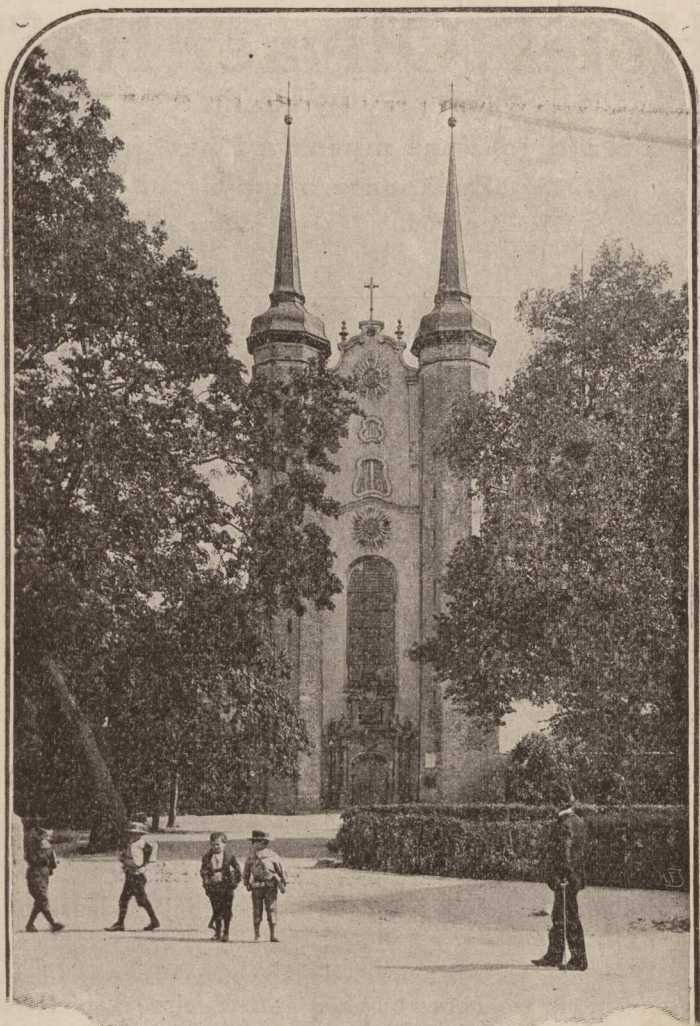
III. Okolica Gdańska.

Uroczą okolica Gdańska przedstawia nam obfity wybór nader urozmaiconych przechadzek i wycieczek.

Do **Jaeschkentalu** prowadzi droga przez „Wielką Aleję“. Na prawej stronie tejże znajduje się Park Steffena; na lewo widzimy w pewnem oddaleniu nowy miejski dom chorych, który został pobudowany w latach od 1908 do 1911 i kosztował przeszło 5 milionów marek. Uroczyste poświęcenie nastąpiło 19 kwietnia 1911 r.

Nieco dalej w tym samym kierunku wznosi się przy Wielkiej Aleji politechnika królewska, zbudowana w latach od 1900 do 1904 pod kierownictwem krajowego radcy budowlanego Carstena, obecnie profesora owej politechniki. Główny gmach zbudowany jest w stylu gdańskiego renesansu; posiada wewnątrz obszerne sale oraz lokale dla słuchaczy itd. Aula ozdobiona jest dziełami malarskimi profesora Wettmanna z Królewca. (Wstęp dozwolony. Napiwne)

Postępując „Wielką Aleją“ i przedłużeniem jej, główną ulicą Wrzeszcza, przyjdziemy na rynek, a stamtąd prowadzi nas na lewo droga do Jaeschkentalu, wzgórzystego parku, pokrytego cienistym zaleśnieniem

Oliwa, portal Kościoła klasztornego.

Hotel „Olivaer Hof“

Oliwa, przy Rynku nr. 3

Pokoje gościnne z pensją i bez pensyi.

Znakomite obiady.

Wielki ogród.

Werandy.

C. Hintzmann.

W dolinie zapraszają ocienione restauracje ogrodowe do wypoczynku.

Kto jednakowoż pragnie się wydostać poza obręb miasta, powinien udać się kolejką elektryczną albo zwykłą koleją do sławnej w historii naszej **Oliwy**.

Godne zwiedzenia przedewszystkiem są **zamek**, dawniej mieszkanie opatów, i **ogród królewski**, naprzeciwko stacji kolejki elektr. (wstęp każdego czasu dozwolony), kościół klasztorny z prześlicznymi rzeźbami i organami, zaliczającymi się do największych na świecie. W lesie **Góra Pachółkowa** (Karlsberg) i **Bilderweg** z wspaniałym widokiem na jezioro.

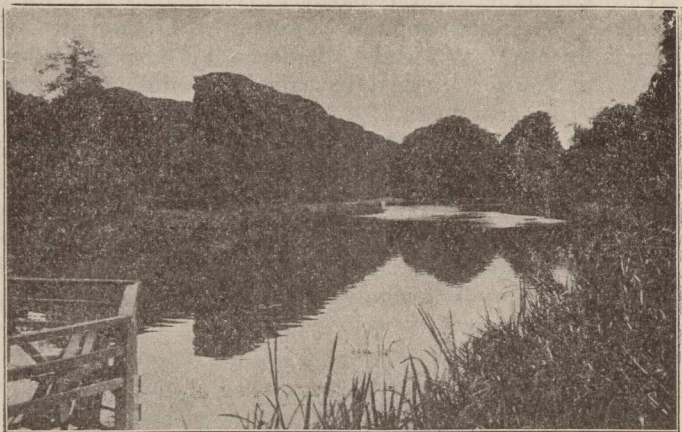
Oliwa jest miejscowością kuracyjną pod względem zdrowego powietrza, tak samo, jak w pośród lasu znajdująca się miejscowość **Strauchmühle**.

Cudowne doliny leśne oraz wzgórza okalają Oliwę. Bór oliwski ciągnie się na zachodzie i północy daleko poza Sopotami.

Połączenie koleją i kolejką elektr. (linja Gdańsk-Sopoty). Z Gdańska 13 minut.

Wymienić jeszcze należy Gledkowo, należące do Oliwy a podnoszące się coraz bardziej jako miejsce kąpielowe. Gledkowo posiada też zbudowaną według nowoczesnych wymagań gospodę kąpielową (Kurhaus). Z Oliwą połączona jest kolejką elektryczną.

Oliwa, staw (Goldfischteich) i aleja w ogrodzie królewskim.

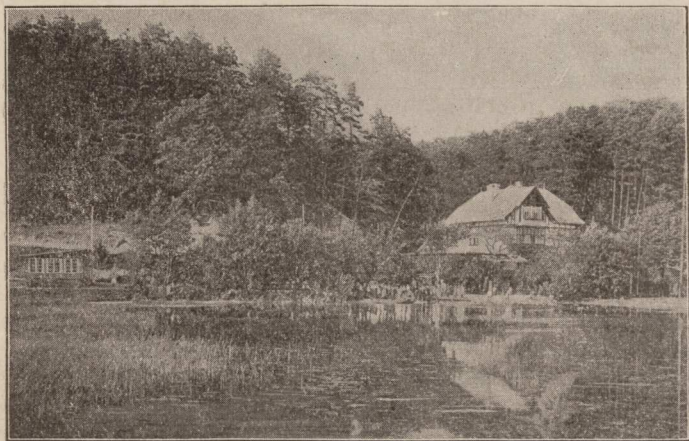
Szkic historyczny Oliwy.

Już ludom starożytnym znane było niezwykle piękne południowe wybrzeże morza Bałtyckiego. Nie zwiedzali go jednakowoż z powodu malowniczości naszej ziemi rodzinnej, ale dla „złota północy“ — dla bursztynu (zwanego u Greków elektronem) narażali się podróżni na trudy i niebezpieczeństwa, które ich czekały przy wyprawach do tych okolic. Znalezione tu i owdzie liczne rzymskie narzędzia z brązu, rzymskie monety i groby znamionują drogę nad Dunajem, przez Karpaty i nad Wisłą, którą przebywali ówcześni kupcy rzymscy, greccy a nawet Fenicjanie. —

Germańskie i słowiańskie ludy ze zmiennem powodzeniem toczyły boje o to wybrzeże bursztynowe. Według historycznych dokumentów pierwsi zaczęli tu krzewić niemczyzną zakonnicy cysterscy, których tu sprowadzili książęta pomorscy z Colbaczu na Pomorzu. Późniejsi koloniści niemieccy, którzy tu przybyli, znaleźli już grunt dla ich rozwoju przygotowany. Według podania założył książę pomorski Subisław I klasztor oliwski w roku 1170. (Patrz:

„Westpreussischer Sagenschatz“ P. Behrenda tom I str. 19, nakład A. W. Kafemanna w Gdańsku). Dokument założenia datowany jest z dnia 18 marca 1178 r. a wystawił go książę Sambor I. Jest to najstarszy dokument historyczny Prus Zachodnich.

Nowy klasztor udarowany został przez Sambora I. obficie ziemiami i przywilejami, a jego następcy, Wielcy Mistrzowie krzyżaccy oraz królowie polscy naśladowali go w tem. Ora et labora (módl się i pracuj) było hasłem Cystersów. Karczowali lasy, budowali wsie i zabudowania, wznosili klasztory i kościoły i obsadzali je braćmi swego

LECZNICTWO FREUDENTHAL

przy Oliwie, w środku lasu pięknie położone.

Z Oliwy i z Sopot łatwo na dobrych drogach leśnych do osiągnięcia.

Stawy pstrągów, sport łowienia ryb, przejażdżka łodzią.

Na życzenie dostarcza się pojazdów.

Właśc.: B. Perlewitz.

klasztoru dla duszpasterzowania. Los łączył dzieje klasztoru z położeniem w pobliżu Gdańskiem, o który częste toczyły się walki i który 8 razy został zupełnie zniszczony. Zawsze jednak podniósł się on na nowo piękniejszy i wspanialszy jak przedtem. W r. 1433 w dniu 5 września zrabowali klasztor Husyci i zamordowali wówczas kilku mnichów, w r. 1577 zniszczyli klasztor Gdańszczanie z urazu ku opatowi Geschkanowi, który stał po stronie króla polskiego.

Początkowo składał się zakon z opata i 12 braci, których liczba z czasem wzrosła do 40 i 70, do czego dochodziło jeszcze 8 do 10 braciszków. Papież Inocenty nadał klasztorowi w Oliwie zupełną niezależność od wyższej władzy kościelnej w Polsce, a król polski Zygmunt potwierdził niezależność tę w r. 1547. Klasztor miał swoje własne sądownictwo, które rozstrzygało nad życiem i śmiercią. Jeżeli chodziło o stracenie, sprowadzano kata z Gdańska.

Najdonioślejsze wspomnienie historyczne, które się łączy z dziejami klasztoru oliwskiego, jest zawarcie i podpisanie pokoju 60 letniej wojny pomiędzy Szwedami a Polską o tron szwedzki. Zawarcie tego pokoju nastąpiło 3 maja 1660. Polska wyrzekła się swych pretensji do tronu szwedzkiego a Szwecja zrzekła się z swych zdobyczy w Polsce i Prusach, wielkiego zaś elektora brandenburskiego uznano, w myśl ugody w Weławie, niezależnym księciem Prus wschodnich. Po podpisaniu aktu pokojowego odprawił ówczesny opat Aleksander Kęsowski w nocy mszę św. z odśpiewaniem Te Deum. Konny herold wieść tę ogłosił w Gdańsku. 3 lipca 1910 r. obchodzono na miejscu z współudziałem najwyższych władz i mnóstwa ludu bardzo uroczystie 250 rocznicę zawarcia pokoju oliwskiego.

51 opatów zawiadywało klasztorem w czasie jego sześćsetletniego istnienia, kiedy Fryderyk II pod nazwą Prus Zachodnich zawładnął Pomorzem Gdańskiem i na mocy rozporządzenia gabinetowego z dnia 1 listopada 1772 zniósł fundacje kościelne, a więc i klasztor w Oliwie poz-

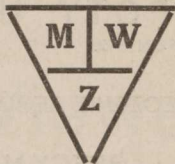

bawił władzy i majątków. Ostatnim opatem zakonu O. O. Cystersów był O. Józef Hyacynt Rybiński. Udzielano mu roczne wynagrodzenie w sumie 4000 talarów i wolno mu było zamieszkać zamek i używać ogrodu aż do swej śmierci, która nastąpiła 15 kwietnia w roku 1782.

Po śmierci opata Rybińskiego mianował król opatem komendataryjnym księcia Karola Hohenzollern-Hechingen, który poprzednio był pułkownikiem pewnego niemieckiego pułku w służbie francuskiej a następnie został księdzem. Już w r. 1777 został tenże oficjałem biskupa chełmińskiego. W roku 1778, zaś został biskupem sufraganiem a kiedy w roku 1785 zmarł ówczesny biskup chełmiński Andrzej, von Beyer, biskupem chełmińskim a wkrótce potem księciem biskupem warmińskim. Książe biskup Karol zmarł 11 sierpnia w r. 1803. Po jego śmierci nazwano górę Pacholkową „Karlsbergiem“. 53 i ostatnim opatem oliwskim był bratanek ks bisk. Karola, książe Józef Hohenzollern-Hechingen, którego tenże już jako dziecko wziął w wychowanie i w Gdańsku dał kształcić. Książe Józef kształcił się w Starym Szotlandzie pod Gdańskiem i został w roku 1800 w Oliwie przez swego stryja wyświęcony na kapłana. Po śmierci stryja w roku 1803 mianował go król opatem oliwskim i dał mu w zarząd dyjecezę warmińską. Większą część dochodów z zarządu tego przeznaczono na spłacenie długów ks. biskupa Karola (!) a dopiero po spłaceniu tychże w r. 1818 ks. Józef został biskupem warmińskim. W czasie zawiadywania opactwem oliwskim przez księć. Józefa Hohenzollera-Hechingen ucierpiał znów klasztor wskutek wojny francusko-prusko-rosyjskiej. Francuzi wzięli klasztor w roku 1807 w posiadanie i urządzili w nim lazaret. Podczas wojny wyzwolenia się Prus z pod władzy francuskiej oblegały Gdańsk wojska rosyjsko-pruskie, które w nim zamknęły część armii francuskiej. W dniu 1 lipca r. 1813 rozpoczęła połączona armia rosyjsko-pruska oblężenie. Olbrzymim pierścieniem oblężniczym zajęła łańcuch górzysty od Oliwy aż do Schönfeldu (zobacz tamtejszy pomnik) i Trzechświńskichgłów, i stamtąd zdobyła w półkole leżące miejscowości Hochstriess, Wrzeszcz, Szel-

„Wanninger-Bräu“
Wywar Wanningera

Znacek ochronny

No. 134153

Skład główny:

Sopoty BROWAR
„Bergschlösschen“

Filie:

1. Gdańsk — Wrzeszcz — Bärenweg 3
2. Puck
3. Pruszcz — ul. Gdańska 1
4. Kartuzy — ul. Jeziorna 6

„Wanninger-Bräu“ marcowe, jasne
i ciemne, w butelkach i sładkach.

„Wanninger-Bräu“ ciemne (bezalkoholowe, w butelkach i sładkach.

„Angielski Porter“ w butelkach, firmy
Barclay, Perkins & Co. Ltd. Londyn,
filtrowany i musujący.

Browar „Bergschlösschen“ Sopoty.
Michał Wanninger i Synowie.

Za każdą but. płaci się 10 f. zastawu

KAROL FISCHER, DENTYSTA SOPOTY, UL. MORSKA (SEESTR.) 50.

TELEFON 342.

TELEFON 342.

LECZENIE ZĘBÓW (BEZ BÓLU), PLOMBY ITD.

SPECYALISTA AMERYKAŃSKICH
KORON I PRAC MOSTKOWYCH

muel, Górę Cygańską, Emaus, Szydlice i Orunię. Głodem i brakiem wody zniewolony poddał się francuski komendant, generał Rapp, 29 listopada. Do tego czasu znajdował się w Oliwie lazaret wojskowy rosyjski. W dniu 3 sierpnia 1815 roku przestał Gdańsk istnieć jako miasto niepodległe i złożył hołd królowi pruskiemu Fryderykowi Wilhelmowi III.

Książę biskup Józef zmarł 26 września 1836 roku. Zwłoki jego złożono tak samo jak i zwłoki jego stryja w kościele klasztornym. Od tego czasu przeszedł zamek i ogród wraz Karlsbergiem, czyli Górą Pachołkową, w posiadanie króla pruskiego. Chwilowo jest on niezamieszkały. Obecna cesarzowa jednak odwiedziła już kilkakrotnie klasztor i zamek, okazując mu swoje podziwienie.

Sopoty.

1. Wstęp.

Sopoty, w obcych stronach jeszcze przed dziesiątkiem

Gdańska Filia Rzeźnicka

(Danziger Fleischerei-Filiale)

z polską usługą

Rudolf Sommer, Sopoty

ul. Południowa 2 (Südstr.)

Świeże mięso, kiszki i obłożenie

tylko w najlepszej dobroci.

Róże - Gwóźdźniki - Storczyki - Konwalie - Tuberozy
i wszelkie inne kwiaty gustownie aranżowane i wytwornie
ujęte. Zamówienia wykonuje się punktualnie i starannie.

Kwiaciarnia Viewega

Morska 29

Sopoty

Telefon 171

Lat nieznana miejscowość, zalicza się dzisiaj do jednego
z najslawniejszych miejsc kąpielowych na północy i do
najpiękniejszych wogóle na świecie.

Stolica prowincji, **Gdańsk**, jest zaledwie 20 minut
jazdy koleją od Sopot odległa.

2. Położenie, klimat, komunikacja.

Sopoty leżą pomimo wysokiego stopnia geograficz-
nej szerokości ($54^{\circ} 27'$ północ. stop szerokości i $18^{\circ} 37'$
wschod. dług.) w niezwykle łagodnym klimacie. Morze
łagodzi upały letnie, ale też i chłody zimy, wskutek czego
nadają się wyśmienicie na letnie miejsce kuracyjne jako
też zimowe. Zimne wiatry powstrzymują góry Nadbałtyckie
i półwysep Hela i tylko wiatry ze wschodu i południa
mają tu bezpośredni dostęp. Średni stan ciepła wynosi
w Sopotach w czerwcu $14,6^{\circ}$, w lipcu $17,5^{\circ}$, w sierpniu
 $16,6^{\circ}$ a w wrześniu $13,6^{\circ}$ stopni Celsjusza.

Pobliskie lasy sopocko-oliwskie dostarczają świeżemu
powietrzu morskemu dostateczną ilość ozonu, tak, że

Louis Donsée - Sopoty

przy rynku (am Markt) 3

Właśc.: C. Donsée

przy rynku (am Markt) 3

Zegarmistrz i jubiler

Zegarki damskie i męskie złote, srebrne i stalowe.
Obrączki ślubne, łańcuszki do zegarków, bransoletki, kolje
w złocie, srebrze i doublée.

Artykuły optyczne, okulary i binokle.

Wszelkie reperacje szybko, starannie i tanio.

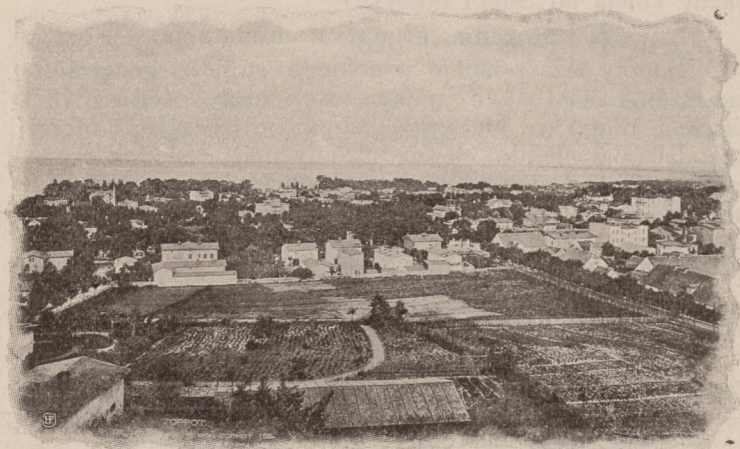
chorzy w krótkim czasie odzyskują zdrowie, potrzebując wypoczynku dawniejsze siły i energje.

Od lat też stały się Sopoty z powodu wymienionych zalet ulubionem miejscem pobytu dla chorych eleganckiego świata i tych osób, którzy tu szukają wypoczynku. Zbliżka i z daleka przybywają tu gromadnie, tak iż Sopoty pod względem ruchu obcych do najprzedniejszych miejsc kąpielowych nad morzem Bałtyckiem się zaliczają.

3. Szkic historyczny Sopot.

a) Okres przedhistoryczny.

Zanim przypatrzymy się dzisiejszym Sopotom zastanowimy się nad okolicznościami ich powstania. By doszły do dzisiejszego stanu, potrzebne były ogromne przeobra-

Widok na Sopoty z wzgórza królewskiego (Königshöhe)

żenia ziemi. Tam gdzie dzisiaj huczą i łamią się fale morza Bałtyckiego, stały przed laty tropikalne lasy dziewicze, których żywica w skamieniałym stanie dzisiaj jedynym jest świadkiem owej epoki. Bursztyn wraz z mieszczącymi się w nim owadami i dźbłami roślin świadczy wymownie o tem, że tym okolicom słońce kiedyś ciepłej-

Fr. Greiser, Sopoty

Seestrasse nr. 10

Skład obrazów artystycznych

Specyalność: oprawa obrazów.

Skład zdjęć fotograficznych, rzeźb, miedziorytów, reprodukcji i t. d.

Karol Nagel

Telefon 249.

Telefon 249.

Fabryka mebli

Stolarnia pędzona siłą parową.

Sopoty - Pomorska nr. 12.

Stała wystawa gotowych mebli.

∴ Wypożyczalnia mebli. ∴

Trumny.

Instytut pogrzebowy.

PAWEŁ FOX

Tel. 173

Sopoty

Morska 44

**Największy miejscowy specjalny skład sprzętów
kuchennych i domowo-gospodarczych.**

Towary kryształowe i luksusowe.

sze promienie zsyłało. Brzeg sam — jako stare muzeum —
podaje nam wieści o dawnej, niezbadanej jeszcze dzisiaj
przeszłości.

Dawne wykopaliska grobów, urny popielnicze, ol-
brzymie płyty granitowe ołtarzy świadczą, że przeby-
wały tu kiedyś ludy pogańskie. O kupcach rzymskich,
którzy tu przybywali dla zakupna „przejrzystego złota
morskiego“ opowiadają nam monety, lampy, przedmioty
ozdobnicze itp., znalezione w olbrzymiej liczbie.

Wieki jednak całe milczy historia o wybrzeżu so-
pockim i tylko podanie greckie wspomina o nich. Ger-
mańskie podania mówią o Gotach, którzy opuścili Skan-
dynawję i nad brzegiem morza bałtyckiego stawiali miejsca
obronne a następnie, przekroczywszy Wisłę, udały się
na południe.

Dopiero około roku 890 rozjaśnia się nieco mrok
dziejowy tych okolic. Wówczas bowiem bretońscy że-
glarze Other i Wulfstan na rozkaz króla angielskiego
Alfreda przepływali nad południowym wybrzeżem morza
Bałtyckiego i dotarli aż do Samlandu. Wzdłuż brzegu po-
morskiego dostali się do ujścia „Vistuli“ i do morza es-
tońskiego. Na Heli znaleźli „Skirgingshall“ a na lądzie
wiele zamków, w których siedzieli królowie (Ganipoci).
W Sopotach jeszcze opowiada lud, iż na górze Zamkowej
(pomiędzy Talmühle a Stolzenfels) żył kiedyś potężny
i okrutny król. Przy pomocy pieniężnej prowincji zakupił
Sopoty owe historyczne miejsce, na którym niezawodnie
znajdowała się jakaś przedhistoryczna osada.

Atelier modnych fotografii

F. Kergel w Sopotach

ulica Morska nr. 42 I.

poleca się do wykonania portretów, zdjęć zbiorowych z wybrzeża i wewnątrz pokoi.—Zdjęcia o każdej porze dnia i niezależnie od pogody. — **Niskie ceny!**

Otwarte od godziny 9—7, także w niedzielę.

b) Sopoty pod panowaniem Krzyżaków i Polski.

Wielkie znaczenie dla rozwoju Sopot miało założenie **Klasztoru oliwskiego** (r. 1178) przez pomorskiego księcia Sambora I, który do klasztoru tego powołał zakonników niemieckich z Kolbaczu na Pomorzu i licznymi posiadłościami oraz wioskami obdarzył. Również najznaczniejszy książę pomorski Świętopełk II klasztor ten specjalną opieką otaczał.

Prawdopodobnie już przy założeniu klasztoru oliwskiego istniała osada rybacka **Czapot**, lub Sapot a obecnie Sopoty (po niemiecku Zoppot) i przydzielona została do posiadłości klasztoru. Nie wielu rybaków, którzy tu wówczas żyli, byli aż do nowszych czasów zobowiązani pewną ilość ryb dostarczać klasztorowi, wypełniać roboty zaciężne a oprócz tego płacić podatek czynszowy.

Nazwa Sopoty jest pochodzenia słowiańskiego i oznacza błotniste miejsce, czem się tłumaczy położenie osady w dolinie poza wzgórzami Nadbałtyckimi. Mnich Marcin Gruneweg (brat Wencel), gdańszczanin, łączy nazwę Sopot z nazwą dnia „sobota“ i tłumaczy go tem, iż gdańszczanie tu w r. 1570 stawiali sobie wile, które co sobotę dla wypoczynku odwiedzali. Tenże Gruneweg opowiada, iż bawił tam jedną niedzielę, że go sowicie tam „trakowano“ i że był bardzo wesoły. Obecnych też tam było wielu gdańszczan, którzy w kilku wozach wieczorem odjechali do Gdańska.

Inny kronikarz niemiecki przypuszcza, że tutaj odby-

Ważne dla Pań!

Wielkie korzyści daje interes hafciarski A. Seidera. Bogato zaopatrzony skład wszelkich haftów do bielizny. Hafty i materye woalowe do sukien i bluzek. Ręcznie haftowane chustki „Madeira”, prawdziwe narożniki klockowe, deczki na tace, koronki i wstawki. Piękne nowości w kołnierzach i garniturach. Wielki zapas narzysowanych robótek ręcznych, wszystko modne piękne desenie w najrozmaitszych gatunkach, jako to: „Richelieuse”, hafty :-: dziurkowe i kolorowe. :-:

Znane tanie ceny!

Znane tanie ceny!

Skład haftów A. Seider, Gdańsk
Danzig, Seestrass 26.

G. Schmidt - Sopoty

Eisenhardstrasse Nr. 16

Magazyn eleganckiej
garderoby męskiej i damskiej

podług miary pod gwarancją dobrego leżenia.

Materyały i próby we wielkim wyborze na składzie

Reperacye wykonuje się szybko i tanio.

Własny zakład prasowania w domu.

wały się obchody świętojańskiej Sobótki i tłumaczy nazwę osady tą uroczystością.

Przeszło 150 lat były Sopoty pod panowaniem Krzyżaków, nie słyhać jednak nic o tem, ażeby miały podówczas jakieś znaczenie. Zato ucierpiały w owym czasie od braci Vitalskich (rozbójników morsk.) i Hussytów (1433). Husyci w mniemaniu, iż tu jest koniec świata, napełniali na dowód, iż koniec świata osiągli, swoje flaszki podróżne wodą morską.

Po bitwie pod Tannenbergiem (1410 r.) zaczął zakon krzyżacki upadać. Gdańsk i całe Prusy Królewskie (zachodnie) odpadły od Krzyżaków i przyłączyły się do Polski. Z tego powodu rozpoczęła się wojna, podczas której toczyły się walki także w okolicy Sopot, Oliwy i Pucka.

Na mocy drugiego pokoju toruńskiego (1466) stały się Prusy Królewskie prowincją polską.

Strasznie szalała **wojna szwedzko-polska** w wiek. XVII, która trwała przeszło 60 lat i podczas której niejedne epizody odgrywały się w przystani sopockiej. Nareszcie w r. 1660 przyszło za pośrednictwem posła francuskiego na dworze polskim Mr. de Lumbres, do **rokowań pokojowych**, które rozpoczęły się w Oliwie. Podczas tych rokowań mieszkali w Sopotach pełnomocnicy szwedzcy. W Karlikach (dzisiaj część Sopot) mieszkał król polski Jan Kazimierz wraz swą piękną małżonką Marią Ludwiką.

Jak bajka z „Tysiąc i jednej nocy“ brzmia opowieści o ucztach, które wówczas z największym przepychem odprawiono w Oliwie i Sopotach.

Nareszcie w nocy z 2 na 3 maja 1660 r. pomiędzy godz. 1 i 2 w nocy w pokoju gościnnym klasztoru oliwskiego podpisano pokój, który zakończył jedną z najdłuższych wojen w dziejach świata i dla Prus (Wschodnich Prus) o tyle był ważnym, iż przyznano ówczesnemu księstwu pruskiemu niepodległość.

Wówczas obszary pomiędzy Sopotami, Gledkowem i jeziorem Zaspiskim pokrywał nieprzerwany prawie

HELENA KRÖKER

Specyalny interes czekolady i konfitur

Kakao

Herbaty

Keksy

Wielki wybór modnych bombonierek

Morska 21

SOPOTY

Morska 21

nigdzie las, które przerzynało tylko kilka dróg. Owcześnie Sopoty znajdowały się na miejscu dzisiejszej górnej części miasta nad gościncem, który szedł z Wrzeszcza, Strzesza do „Olyfy“ (tak pisano wówczas Oliwę) obok Karlik i od strony wschodnio-południowej ku północy przecinał Sopoty i potem przez Kolibki i Radłowo dalej ku Pomorzu się kierował.

Po śmierci króla polskiego Augusta II (Sasa) chciał objąć tron polski syn poprzednika August III. Na przeszkodzie stał mu król Stanisław Leszczyński ustanowiony, królem polskim przez szwedzkiego króla Karola. Popierany przez Francję, jako też francuskiego króla Ludwika XV a uznany przez Gdańsk przebywał dłuższy czas w Sopotach, zamieszkawszy w „Hotelu Francuskim“ (dzisiaj nazwany „Schwedenhof“). Do przystani przybyła flota francuska. Po nadciągnięciu armii rosyjskiej pod dowództwem Lacyego, w wiosnie r. 1734 schronił się Leszczyński do Gdańska, który się bronił do upadłego i poddał się dopiero wów-

Paweł Neumann

mistrz siodlarski

Sopoty - ulica Morska nr. 32

poleca

waliski i najprzedniejsze wyroby skórzane
po niskich cenach.

„Central Hôtel“ Sopoty

W pobliżu morza. Pierwszorzędny dom obywatelski. Cienisty ogród hotelowy. Pokój od 2,50 począwszy. Pierwszorzędna kuchnia. Najlepsze stosunki pensjonatu. Nowy zarząd z hotelu Germania w Gdańsku.

Właśc.: F. E. Gundlach, Sopoty.

czas, gdy Leszczyński zdołał się schronić w bezpieczne miejsce.

Wskutek owych walk ucierpiał Gdańsk strasznie a Sopoty zostały zupełnie zniszczone. Trzeba było blisko 100 lat, nim się poczęły na nowo dźwigać z gruzów.

c) Szkic historii nowoczesnych Sopot.

Kilka chałup rybackich wzniesiono na prędce, ponieważ opat i zakonnicy nie chcieli się obyć bez ryb. Dawniejsi właściciele jednakowoż nie zgłosili się po swe zagrody i gospodarstwa leżące w gruzach Opat, jako zwierzchnik, wziął je na nowo w posiadanie i sprzedawał za marną zapłatę albo oddawał za nikłą opłatą w dzierżawę każdemu, kto się po nie zgłosił. Z czasem zgromadziło się tu w lecie kilka rodzin dla kąpania się w morzu. Zamieszkały one, o ile się dało, w karczmach i ówczesnych chatach.

Dopiero odkąd zamożny polski wojewoda i generał Przebédowski, który posiadał już Kolibki i inne wielkie

Nadbrzeżny skład kwiatów - Południowa 4-6

Paweł Meffke □□□□ **Tel. 340**

Aranżerje kwiatów, kwiaty w doniczkach, bukiety

DEKORACJE STOŁOWE

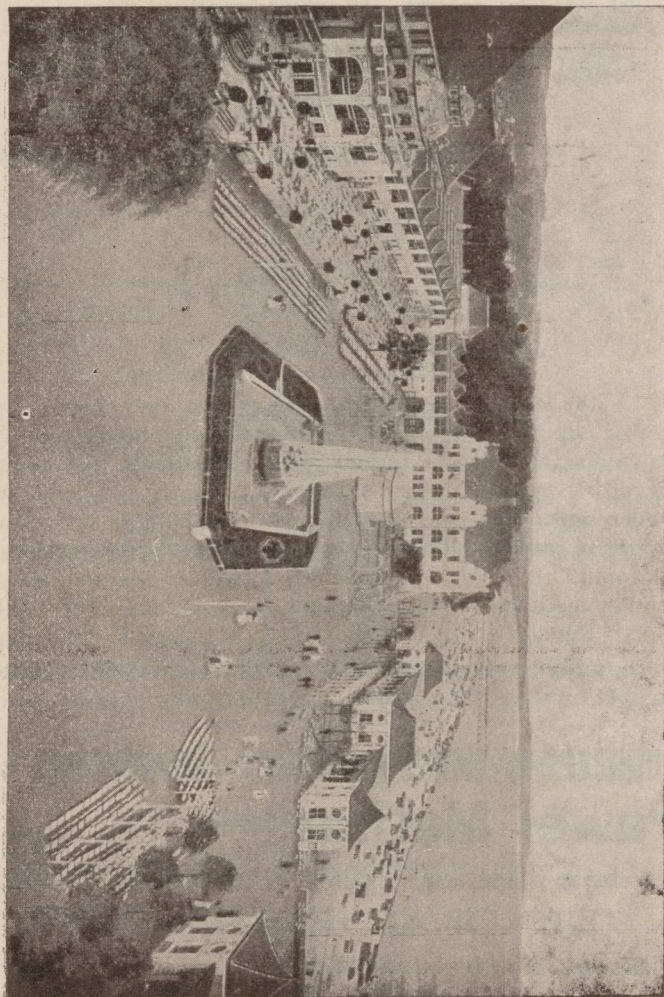
w pierwszorzędnym wykonaniu

po bardzo tanich cenach.

majątki w okolicy, 12 opustoszałych posiadłości sopockich
zakupił, celem pobudowania na nich dla swej żony w razie

Sopoty, gospoda kąpielową.

Ondulacya

Monicura

Zakład fryzjerski dla Pań i Panów

Mycia głowy   Wysuszania elektr.

Instytut elektr. masaży głowy, twarzy i biust.

Cabiny dla farbowania i tlinienia włosów.

Przybory toaletowe

Parfumerye krajowe i zagraniczne

Tel. 307

Tel. 307

Prengel Nast. **Leon Kurczewski i Zulke**
ul. Morska (Seestr.) nr. 65

Kilka razy premiiowani!

Wszelkie włosowe prace!

РУССКІЙ ПЕНСИОНЪ

Анны Андреевны Зейферъ

Русская кухня и русскія прислуги

Цоппотъ, Бадештрассе 6—8

Служитель на вокзалѣ.

owdowienia mieszkania (zamieszkała tam później rzeczywiście), podniosła się nieco zubożała miejscowość.

Przy drugim **podziale Polski**, w roku 1798 przypadł Gdańsk Prusom. Rybacy sopoccy uwolnili się wówczas od cła portowego w Nowym Porcie, które opłacać musieli, kiedy przywozili towary do Gdańska, póki był **wolnem miastem**.

Złe czasy wróciły jednak podczas zawieruchy napoleońskiej — na początku XIX wieku — na nowo. Francuzi oblegli Gdańsk, a Polacy dążąc do odbudowania Polski przyłączyli się do nich. Zbrojni powstańcy polscy napadli korpus ochotniczy hr. Krockowa, który tenże utworzył przeciwko Francuzom i rozbili go pod Sopotami.

Gdańsk ostatecznie poddał się. Pruskiej załodze przyznano jednak prawo opuszczenia miasta z honorami wojskowemi. Po **pokoju tyłzickim** został Gdańsk **wolnem miastem** pod opieką Francji. Granica szła pomiędzy Oliwą a Sopotami. Sopoty zostały przy Prusach. W r. 1814 przydzielono **miasto hanseatyckie** znów do Prus. Podczas następnego **okresu pokojowego** wzbily się Sopoty do morskiego miejsca kąpielowego. Oczywiście było to początkowe miejsce kąpielowe na bardzo niskim poziomie.

Dr. med. Haffner zaczął przy pomocy inspektora Krausgo i kapitana Güttego obsadzać drzewami puste płaszczyny wydmy nad brzegiem. W ten sposób powstał z czasem cienisty „Park Sopocki“.

Rok 1823 trzeba uważać jako rok powstania **miejsca kąpielowego w Sopotach**, Przyczyniła się do tego nie-mało szosa usypana z Gdańska do Małych Kaczek. Z bliższej i dalszej okolicy przybyli tu właściciele majątków na letnie mieszkanie, przywożąc żywność dla siebie ze swych dóbr. W uprzejmej gościnności gromadzili około siebie oficerów poblizkiego garnizonu gdańskiego wraz rodzinami tychże. Mieszczanie gdańscy sprowadzali żywność z Gdańska; w Sopotach było można zakupić tylko skopowinę, ryby morskie, jagody i grzyby. Obci byli wskazani na nieliczne gospody. W roku 1842 przekroczyła liczba gości po raz pierwszy 1000. A dziś?

Baczność!

 Baczność!

Najstarsze i najlepsze źródło zakupu

na materiały damskie, Crepony, muśliny, perkale, inletry, dreliszki, adamaszki, linony, walisy, płótna, barchany, flanele, Konfekcja damska, męska i dziecięca. Bielizna. Tow. krótkie. Materiały męskie. Obrusy, serwetki, kapy, story, rolosy, chodniki, firany, dywany, garnitury płócienne. Kapelusze, czapki, parasole, laski, krawaty, kołnierzyki. Pierze, łóżka, waliski. Ubranka Błęgo. Całkowite wyprawy.

20 ⁰/₀

na wszelkie obuwie dopóki
zapas starczy.

20 ⁰/₀

Tylko Dom Towarowy „Hohenzollern“

M. Hermann Następca właściciel: S. Simon

Sopoty, morska 5.

Sopoty, morska 5.

Kto u Simona nie kupuje, sam siebie oszukuje!

Ludwik Bromberg właśc.: **Franciszek Bromberg**

Miejsce kąpielowe Sopoty

Gdańska ulica 6

Filia ^{Północna}
Nordstr. 1

Telefon nr. 40

Polska usługa!

Telefon nr. 40

Wiedeńska piekarnia parowa

z elektrycznym zapędem.

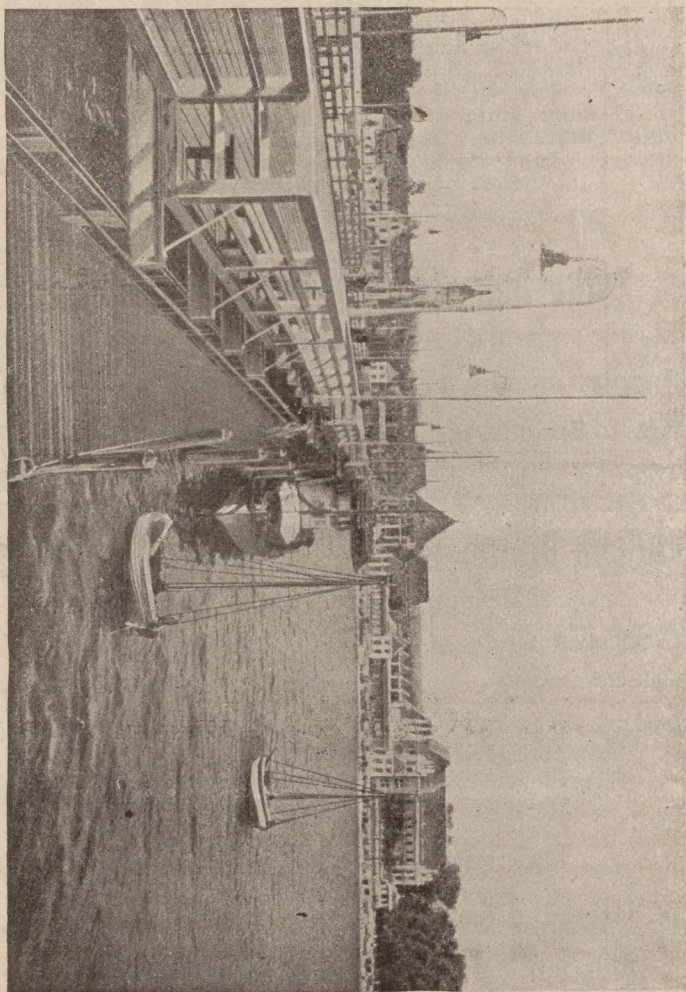
Dziennie świeże pieczywo.

W sezonie dziennie 2 do 3 razy świeże bułeczki.

Śniadanie na życzenie bezpłatnie w dom.

d) Sopoty nowoczesne.

Sopoty są od r. 1902 miastem z przeszło 17 tysią-

Sopoty, pomost.

cami mieszkańców a rozpościerają się od „Teras“ aż do wzgórz leśnych z malowniczymi swymi dolinami. A posiada znaczenie nie tylko jako **miasto kąpielowe**, ale także jako **miejsce kuracyjne**. Nawet jako **zimowe miejsce kuracyjne** coraz więcej pozyskuje sławy. Łagodny klimat wspaniała okolica, niewielka odległość od starego miasta hanseatyckiego, Gdańska, sprawiają, iż Sopoty stawają się Eldoradem dla potrzebujących wypoczynku.

Bracia Wetzel

Import i wysyłka cygar

Sopoty

przy Rynku (am Markt) i Morska (Seestr.) 47.

Gdańsk

Królewiec

Założone 1863

4. Przechadzka po mieście.

a) Górna dzielnica.

Od północnej strony dworca prowadzi most ponad wielkim tunelem, do tunelu dla przechodniów. Jedne schody wiodą na dół, drugie na prawo do dolnej części ul. Morskiej (Seestrasse), trzecie zaś na lewo do górnej dzielnicy miasta.

Ulica Podgórna (Bergstrasse) wiedzie obok miejskiego folwarku, w którym otrzymać można świeżego mleka od krów i kóz oraz owoce, kwiaty i warzywo. Na prawo,

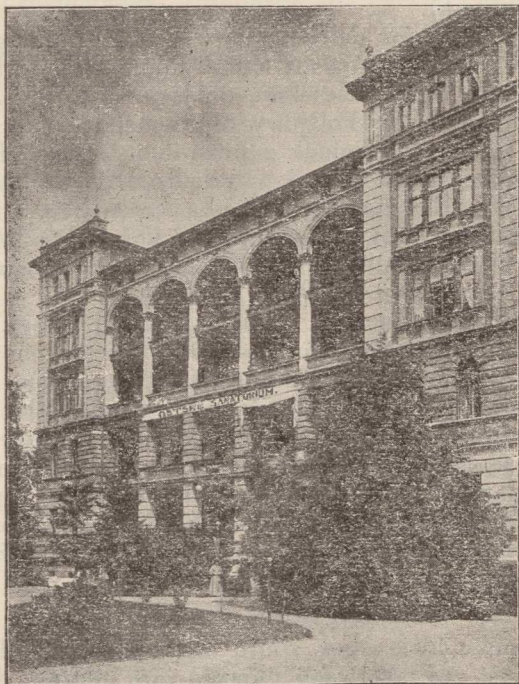

na przeciwnej stronie parku znajduje się gmach sądu okręgowego. Dalej prowadzi nas droga obok **realnego gimnazjum miejskiego**, obok **podwórza straży ogniowej** na którym się wznosi uwieńczona wieżą **hala do sikawek**, i obok **miejskiej cegielni parowej do strzelnicy**. Za strzelnicą rozciąga się **miejski plac do gier** oraz **plac do wyścigów nartowych**, cieszący się już niejaką sławą w dalszych stronach. Plac do gier zmieniono w ostatnim czasie na miejsce teatralne pod gołym niebem. W lecie 1909 odgrywano tu poraz pierwszy z wielkim powodzeniem „Nocny obóz pod Granadą“. W lecie 1910 dano Wagnerowską operę „Tannhäuser“ i „Złoty Krzyż“ Brüllä.

W drodze do strzelnicy warto też przyjrzeć się pomnikowi wojackiemu na wzgórzu Promka (Promkenhöhe). Na szczycie tego pomnika składającego się z płyty granitowej blisko 800 centnarów ciężkiej, znajduje się orzeł z brązu. Orzeł ten, wznoszący skrzydła jakby do lotu, wyobrażać ma niemiecką straż w „Ostmarkach“.

Z strzelnicy wiedzie wygodna droga leśna do **doliny Szydlickiej**, w której znajdują się piękne sady i ogrody warzywne oraz plantacje kwiatów. Zwiedzamy następnie **strzelnicę niemieckiego towarzystwa strzelecko-myśliwskiego**. Cały teren przygotowany jest dla budowy wil, w którym to celu urządzono szerokie ulice, wodociągi, oświetlenie itp. Po zwiedzeniu wzgórza Cesarskiego (Keiserhöhe), udajemy się ulicą **Pustogórską** (Heidebergstr.) na dół do ul. Gdańskiej i ul. Frantziusa. Ulica Gdańsko idzie na południe od miejscowości **Swiemirowa** (Schmierau) do zakładu rekonwalescentów 17 korpusu armii, zwanego „Hochwasser“ a dalej do Nowej Karczmy (Neukrug) i do Oliwy.

My jednakowoż skierujemy się szosą Gdańską na północ obok **miejskiej szkoły dla dziewcząt** i zakładu dla **starców niemieckiego „Frauenvereinu“** do rogu ulicy **Morskiej** i **Podgórnej**, skąd rozpoczęliśmy naszą wędrówkę. Udajemy się następnie ulicą **Pomorską**. — Obok domu pod numerem 14 idzie droga do tunelu kolejowego a na-

Sanatorium nadbałtyckie w Sopotach

Haffnerstrasse 35 — Tel. 39

w chorobach serca, nerek i polegających na wadliwej przemianie materji; dla powracających do zdrowia i potrzebujących wypoczynku. Odzwyczajanie od alkoholu i morfiny.

Wykluczeni są cierpiący na umysł i choroby zaraźliwe.

Kuracja fizykalno-diabetyczna.

Wszelkie rodzaje kąpieli w domu.

Dr. med. Max Gumz.

stępnie wyrwą do ul. Promenadowej i do Parku Północnego (Nordpark).

O kilka kroków dalej na lewo droga Wodno-gołębia (Taubenwasserweg) prowadzi od ul. Pomorskiej do Kaiserstuhlu i przez dolinę Cesarską do lasu. Na prawo dostajemy się przez tor kolejowy do znanej kawiarni „Talmühle“. Wróciwszy jednak z powrotem do ul. Pomorskiej, przyjdziemy w dalszej przechadzce do doliny Marii (Mariental), gdzie znajdują się oba cmentarze miejskie. Droga przez las prowadzi do wioski kościelnej Wielkich Kaczek. Na przedmieściu Steinfließ kończy się ul. Pomorska i rozpoczyna się szosa Pomorska.

Warto przy powrocie użyć tej samej drogi. Przy drugim przejściu przez tor kolejowy skrócić można na lewo do ulicy Rickerta (Rickertstr.), którą zdobią śliczne wile. Ulicą Rickerta dostajemy się na **rynek i plac cesarzowej Augusty Wiktorji**, który się znajduje przy ewangelickim zborze Zbawiciela. Rynek i plac otoczony jest obecnie plantami. **Studnię monumentalną** w rogu południowo-wschodnim postawił zmarły porucznik pozasłużbowy Hermann Burrucker, który przyczynił się też wiele do budowy wspomnianego zboru.

b) Dolna dzielnica miasta.

Od rynku idzie obok zboru Zbawiciela **ul. Morska**, w której jest ześrodkowany głównie ruch uliczny, do dolnej dzielnicy. Na krańcu wzgórza rozchodzą się ulica Portowa (Haffnerstr.) na prawo i Benzlerska (Benzlerstr.) na lewo. Do ulicy Benzlerskiej dostać się można obok hotelu „Kaiserhof“ ulicą Eichendorfstr., która prowadzi nad skrajem lasu do **Dolnego Młyna** (Talmühle), do **góry zamkowej** (Schlossberg), kawiarni **Stolzenfels** i do wzgórza „**Brauershöhe**“. — Nieco niżej odchodzi od ul. Morskiej **ul. Wilhelmska** (Wilhelmstr.) w kierunku północnym i dochodzi aż do ul. Górno-Zamkowej (Schlossbergstr.) — Ulica Wiktorji (Viktoriastr.) dochodzi nieco niżej do ulicy Kapielowej (Badestr.), która łączy ul. Wilhelmską z ul. Północną (Nordstr.) Dalsze ul. poboczne łączą ul. Benzlerską z Północną; wzmiankowane ulice

to ul. Promendowa, Podgórna (Bergstr.), Drożna (Wegstrasse), Schefflerska i Talmühlska. Wspomniana poprzednio ulica Północna prowadzi wzdłuż parku do placów tenisowych i do Manzenplatzu.

W połączeniu z ulicą Wilhelmowską idzie ku południowi krótka ul. Sedańska (Sedanstr.) do ul. Bismarkowskiej biegnącej porównie z ul. Morską i odchodzi od tej do ul. Moltkego, która dochodzi do ul. Eisenhardta (Eisenhardtstr.) przerywa następnie pod nazwą ul. Fryderykowskiej ul. Leśną (Wäldchenstr.) a w końcu przemienia się w ul. Frantziusa.

O. Schatz - Sopoty

ulica Południowa nr. 34 nar. Eissenhardta

Telef. 224

Telef. 224

Towary kolonialne, delikatesy, ła obłożenie,
wędliny, konfitury, czekolady, kakao,
ruskie herbaty, wina i likwory.

Spieszne załatw. zleceń bezpłatnie w dom.

Drzewo !

Węgle !

Ta ostatnia dzieli się w najdalsze wybiegi miasta, a mianowicie w Rzeźalnię, (Schlachthofstr.), Aleksandrowską, ul. Elżbiety (Elisabethstr.) i Jelitkowską (Gledkauerstr.) przy której znajduje się gazownia miejska.

Ulica Południowa, która sięga od gospody kąpielowej (kurhauzu) aż do lasku karlikowskiego (Karlikauer Wäldchen), zasadzonego przez Henryka Rickerta, prowa-

dzi do ul. Zaspyskiej (Dunenstr.) zwanej dawniej Kame-runem.

Na południowym brzegu wznosi się zakład leczniczy dla dzieci, w którym podczas lata 150 do 160 dzieci słabowitych (nie chorych) otrzymać może tanią pensję pod dozorem dyakonisek i t. p. pielęgniarek. Zakładem kieruje lekarz, którym jest chwilowo dr. med. Minssen. Wielką ilość bezpłatnych miejsc ufundowali rozmaici dobrodzieje i towarzystwa, tak, że wielu mniej zamożnych rodziców może oddać tu swe dzieci do pielęgnowania.

Równolegle z ul. Południową prowadzi ul. Parkowa. (Parkstr.) Nad wybrzeże morskie zaś wiodą ulice Żniwna (Erntestr.), Nadbrzeżna (Strandweg) i Leśna (Wäldchenstrasse). Ulica Południowo-łazienkowa (Südbudstr.) prowadzi do **południowych łazienek morskich**, dzielących się na łazienki męskie, damskie i familijne. Łazienki familijne mieszczą się w środku. W nich znajduje się prężnik i zjeżdżalnia. Restauracja wybudowana przed łazienkami uprzyjemnia znacznie pobyt w łazienkach.

5. Godne widzenia osobliwości miasta.

1. Najgłówniejsze godne widzenia osobliwości, to wspa-niałe widoki w dal z leśnych wzgórz sopockich.

2. Dzieła architektoniczne.

a) **Ewangelicki Zbór Zbawiciela** przy rynku. Wi-traże podarowane przez cesarzową niemiecką i małżonków v. Herbstów. Herbstowie podarowali także dzwony do obu kościołów.

b) **Kościół katolicki „Gwiazdy Morza“** także zwie-dzić trzeba.

c) **Realne gimnazjum** w ul. Królewskiej (Königsstr.) jest budowlą pomnikową, do której dotyczą z boku gmach dyrektorjalny oraz miejska hala gimnastyczna.

d) **Rzeźalnia i gazownia** godne widzenia.

e) **Wieża z widokiem** obok łazienek nad brzegiem morza pozwala na daleki, piękny widok ogólny na ogród kąpielowy, brzeg morza, na morze aż do Heli, na las, na Jelitkowo (Gletkau), Brzeźno, Nowy Port i na Gdańsk.

f) Piękne wile przy ul. Rickerta (Rickertstr.), z których szczególnie wymienić trzeba wilę Jünckiego, Bergera, (w roku 1910 sprzedaną kapitałście Resslerowi z Berlina), wila Kafemanna, Stoddarta (dawniej Rickerta), Wegerera i Ehlersa.

g) Wila Herbsta przy ul. Szkolnej (Schulstr.) Wila Quo vadis? naprzeciw gospody kąpielowej, w której mieści się bank polski i czytelnia polska.

h) Inne godne widzenia rzeczy już wymieniono poprzednio, jak Zamkowiszcz (Schlossberg), gospoda kąpielowa (Kurhaus), łaźnie, pomost, lecznica dla dzieci, sanatorium.

Paweł Radtke

Gdańsk

Gr. Wollwebergasse 11

Gr. Wollwebergasse 11

Specyalny dom doborow.

: towarów futrzanych :

Codzienny napływ nowości. Pierwszo-

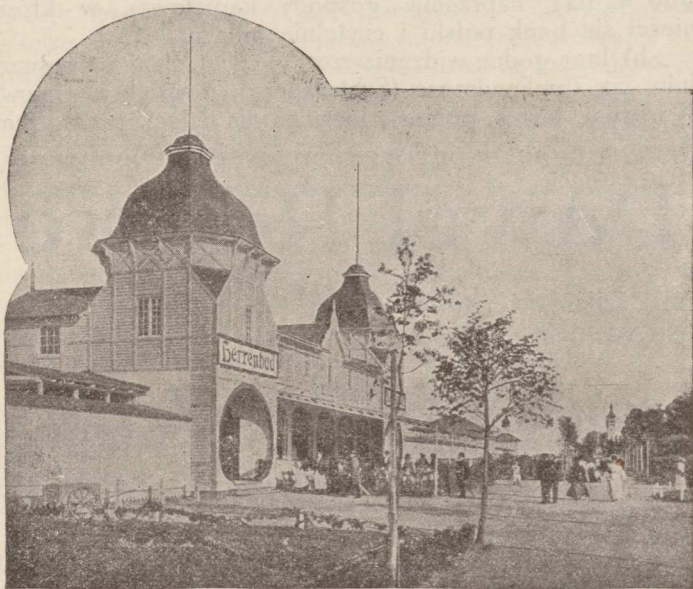
.. rzędne wykonanie na miarę. ..

6. Bliższa okol. Sopot z miejscami do przechadzek.

Każdego obcego niezawodnie najwięcej interesować i przyciągać będzie ku sobie morze. Z tego też powodu daleko sięgający w morze pomost jest najulubieńszem miejscem przechadzek. Nie mało jednak powabu mają przechadzki nad brzegiem morza, które rozciągają się

poniżej parku południowego i północnego i w kierunku północnym aż do „Stolzenfelsu“ i wierzchołka tego wzgórza dochodzą do restauracji i kawiarni „Brauershöhe“, skąd ma się śliczny widok na morze, zatokę Gdańską aż do zatoki Fryjskiej (Frische Nehrung), w pobliżu miejsca kąpielowego „Kahlberg“. Od wzgórza Brauershöhe ciągną się

Sopoty połączone z promenadą nadbrzeżną.

przechadzki w dalszym ciągu do domu Menzela (Menzelschlucht), gdzie znajduje się pomnik zmarłego burmistrza Dr. Kollatha, a stamtąd do groty Kolebkowej i do miejscowości kąpielowej Orłowa (Adlershorst). Do miejscowości tej można też dojechać łodzią motorową albo żaglową.

Bliższą od Stolzenfelsu jest kawiarnia „Talmühle“, która była ulubionym miejscem pobytu poety niemieckiego barona Józefa Eichendorfa, podczas jego urzędowania jako radcy rejencyjnego w Gdańsku.

Sopocki zajazd dla samochodów (Garaż)

B. Nowakowski, ul. Pomorska (Pommerschestr.) 34/36 Tel. 129

11 Boksów w schronisko pod dachem dla 13 samochodów

Benzyna   Zamieszkania dla szoferów.   Reparacje

Benzol, Autooel, Michelin i Continental-Pneumatyki.

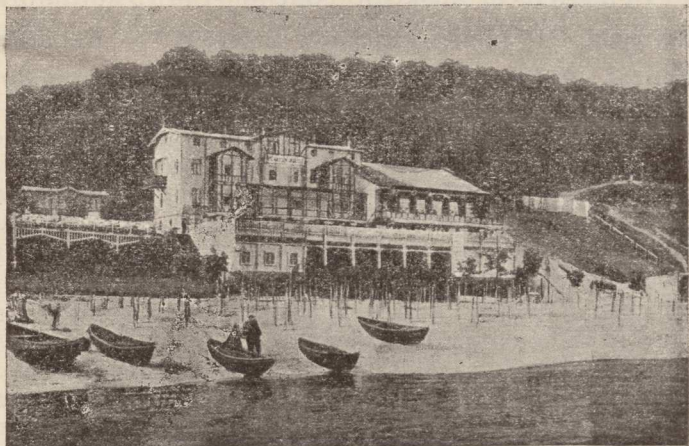
Pomiędzy kawiarniami „Stolzenfels“ a „Talmühle“ znajduje się wspomniane już poprzednio Zamkowiszcz (Schlossberg), na którym w przedhistorycznych czasach znajdował się zamek obronny, na podobieństwo zamku „Hertzburg“ na wyspie Rojanie (Rugii). O podaniu, które krąży pomiędzy ludem także już poprzednio wspomnieliśmy.

Piękne widoki przedstawiają wzgórza, położone na drugiej stronie toru kolejowego i szosy pomorskiej a mianowicie Góra Augustyńska (Augustushöhe) na prawo od doliny Marji i góra Królewska (Königshöhe) na lewo od wspomnianej doliny oraz góra „Kaiserstuhl“, położoną w pobliżu góry Królewskiej. Doliną Cesarską (Kaisertal) dojdzie się wśród pięknego lasu do gospody leśnej: Am grossen Stern (Pod wielką gwiazdą), gdzie można się pochrępić kawą oraz wybornymi napojami i ciastkami. Po bocznej drodze dojść można do „Cesarskiego Źródła“ (Kaiserquell) i do „Sióstr leśnych“ (Waldschwwestern).

Ci, którzy wybierają się na wycieczkę leśną powozem, znajdą przyjemne miejsce spoczynku w leśniczówce „Taubenwasser“, skąd znów wygodne drogi prowadzą przez Tasz obok ogrodu paryskiego lub rajskiego do szosy, nad którą znajduje się karczma Osowa góra (Eспенkrug) z pięknym i niezwykle głębokim jeziorem. Najpiękniejszą szosą w północnych Niemczech wogóle jest szosa Renneberska, która prowadzi lasem od karczmy z Osowej Góry do Oliwy (obok miejscowości kuracyjnej: Kierzkowski młyn (Strauchmühle).

Kolorowymi wstążkami na drzewach oznaczone są przez sopocki niemiecki „Verschönerungsverein“ najkrótsze

drogi do najulubieńszych miejsc wycieczkowych, które podane są w gospodzie kąpielowej (kurhauzie) na tablicy. Poniżej podajemy osnovę owego obwieszczenia, wymieniając odnośny kolor słowami:

Gospoda kąpielowa Adlershorst.

Gospoda Kąpielowa (Kurhaus)

nad Bałtykiem Adlershorst pod Sopotami. Dworzec i poczta
Małe Kaczki (Klein Katz) — położona w pobliżu morza i lasu.

Pokoje bez i ze stołem. — Pierwszorzędna stancya. —
Własna cukiernia. — Bezpośrednie połączenie łodzią motorową przez
morze w dziesięciu minutach.

SOPOTY — ADLERSHORST

Posiedziciel i właściciel: **O. G. Bandelow.**

z Sopot do Kierzkowskiego Młyna (Strauchmühle) biały kolor
„ „ „ Oliwy niebieski „
„ „ „ Wielkiej gwiazdy (Grosser Stern) zielony „
„ „ „ Małej Gwiazdy (Kleiner Stern), Grę-

lewa (Grenzlau), Taubenw., Osowej Góry czerwony kolor
z Wielkiej Gwiazdy do Źródła Cesarskiego,
do Sióstr Leśnych (Waldschwestern) żółty „

Dla dobrych piechurów tury te łatwe są do przezwyciężenia bez powózki i kremsera. Jeżeli jednak ktośkolwiek zmęczony drogą pieszą, to może z Oliwy jechać koleją. Towarzystwa, które podjęłyby się wycieczki na cały dzień, wyjechać mogą po pauzie obiadowej w **kurhauzie** oliwskim kolejką elektryczną do **Jelitkowa** — oliwskiego miejsca kąpielowego — i po należyтым wypoczynku nad brzegiem morza udać się mogą przy blasku cudownych promieni zachodzącego słońca, które rzuca na góry i wybrzeża morskie, przez Karliki (Królikowe) do Sopot z powrotem.

Pod sędziwemi lipami, które się odzwierciadlają w stawie młyńskim, stoi stary dom majątku w Karlikach (Królikowie), który dawniej był rezydencją letnią biskupów włocławskich. Tu też zamieszkała podczas układów pokojowych w r. 1660 piękna królowa polska Marja Ludwika. Naprzeciwko stawu znajduje się wila, w której mieszkał zmarły deputowany Henryk Rickert.

Toby była ogólnikowa przechadzka.

7. Środki kuracyjne Sopot.

Środki kuracyjne Sopot są różnorakie, a jak błogie ich skutki, tego najwymowniejszym dowodem fakt, że goście, którzy tu przebywali, zwykle wracają corocznie zawsze na nowo. Powietrze nawpół morskie, nawpół leśne ma podobne właściwości, jak fontana trewi w Rzymie, o której powiadają, że kto skosztował z niej napoju ciągle wracać się musiał. O powietrzu Sopot zaś powiedzieć można, iż ten, który je wdychał pełnemi piersiami, tego tęsknota tudotąd na nowo przyciągnie.

Pomiędzy mieszkańcami rzadko panowały epidemiczne choroby. Wodociągi dostarczają zdrową wodę źródlaną do najwyższych pięter a kanalizacja, która siłą parową odchody wyprowadza na łąki nad południowym brzegiem, przyczynia się wraz wodociągami i ozonem powietrza do utrzymania zdrowotności wśród mieszkańców i gości ką-

pielowych. Według statystyki znajdują się tu starcy w 70 wieku w bardzo znacznej liczbie, a nadto statystyka wykazuje wielką liczbę kobiet i mężczyzn, którzy liczą 80 do 90 i więcej lat. Chorzy, którzy tu szukali polepszenia swego stanu, pozbyli się niebawem swych dolegliwości.

Sopoty zaś nietylko słyną jako miejsce kąpielowe morskie, ale też nadawają się wybornie na **miejsce kuracyjne** powietrzne, co tu jeszcze szczególnie podkreślamy. Zdrowy klimat pozwala o każdej porze roku na kilkogodzinny pobyt poza domem.

Gazeta Grudziądzka

Grudziądz, Pr. Zach.

**jest najpoczytniejszem pismem
polskiem — bo liczy według
notarjal. potwierdzenia z dnia
6.3.1919 128253 abonentów.**

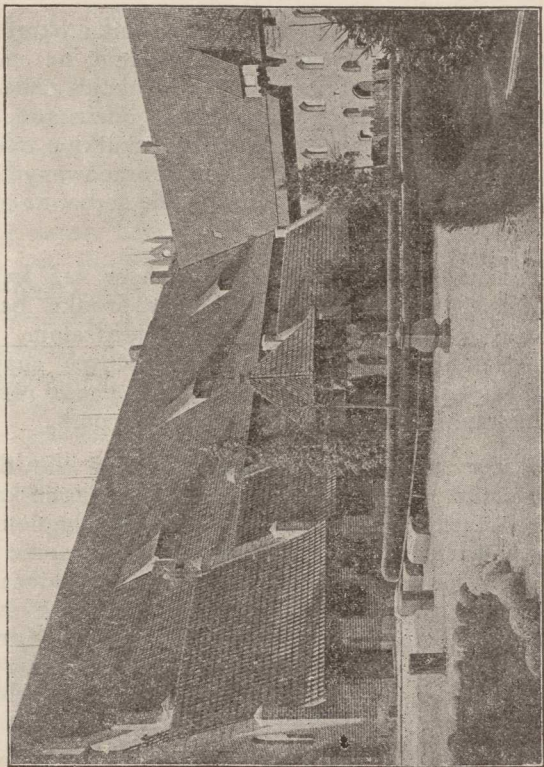
**Ogłoszenia zamieszczone w Ga-
zecie Grudziądzkiej przynoszą
inserentom pożądaný skutek.**

Kąpiele ciepłe, gdzie nietylko otrzymać można ciepłą kąpiel morską, ale także wszelkie zdrowotne kąpiele, jak błotnistą, elektryczną, iglicową, sodową, rosyjską parową kąpiel także w zimie, są w swym rodzaju jak najdoskonalej urządzone.

Urzędowo rozpoczyna się letni sezon kąpielowy w dniu 1 czerwca a kończy się 30 września zamknięciem łaźni

nadmorskich. W razie potrzeby można jednakowoż za opłatą kosztów, w godzinach naprzód wyznaczonych, kąpać się jeszcze dłużej. Księżna Obolińska kąpała się n. p. przed kilku laty aż do 6 października.

Nie wszystkim jednak zaleca się uczynić to samo. Cierpiąci na chorobę nerek, wadę serca i niedomagania żołądka nie powinni wogóle kąpać się w chłodnej wodzie. Wogóle każdemu cierpiącemu na jakąś chorobę zaleca się wpierw zasięgnąć rady lekarza, nim zdecyduje się na kąpiel w chłodnych falach morskich.

Malbork. Przed salą Wielkiego Mistrza.

Bardzo dodatni wpływ wywierają kąpiele morskie u osłabionych, wyczerpanych pracą, dalej u chorujących na blednicę, niedokrwistość, choroby skrofuliczne, otyłość i bezsenność; a również przy chorobach kobiecych i nie-domaganiach żołądka wywierają kąpiele morskie w Sopotach wpływ leczniczy.

Ponieważ wykazało się, iż sport wioślarski szczególnie skutecznym środkiem zdrowotnym jest dla cierpiących na blednicę, spostrzega się dość często młode dziewczęta, uprawiające za radą lekarską ten sport.

Od kilku lat udaje się każdego poranku okręt „Richard Damme“ pod kierownictwem lekarza na morze. Kuracja ta: Wdychanie w zupełnym spokoju wmacniającego powietrza morskiego przez kilka godzin (od 8 do 12), szczególnie uwydatnia swoje dobre skutki u zdenerwowanych, niedokrwistych, duchowo przepracowanych, hysterycznych, cierpiących na nerwową wadę serca, na astmę i bezsenność.

W łaźniach morskich południowych są też kąpiele słoneczne i na wolnem powietrzu, a w środku basenu łaźni rodzinnych znajduje się prężnik i zjeżdżalnia. Tak w łaźniach południowych jak i w północnych znajdują się dla wygody kąpiących salony fryzjerskie oraz restauracje z widokiem na kąpiele rodzinne i na park.

Obchody w porze letowej, które się dotąd składały dziennie z dwurazowych koncertów kapeli kąpielowej; z sobotnich zabaw na sali gospody kąpielowej, dwurazowych wycieczek w tygodniu na pełne morze albo przez lasy i wzgórza pod przewodnictwem dyrektora kąpielowego, trzech kąpielowych festynów z fontaną świetlaną, w ostatnich czasach także igrzysk leśnych i przedstawienia teatralnego pod gołym niebem i „święta róży“ na sali gospody będą się w **nowej gospodzie kąpielowej** z teatrem nawet jeszcze świetniej przedstawiały. W lipcu, zwykle w drugim tygodniu, odbywa się pod kierownictwem zarządu kąpielowego szereg festynów sportowych, które

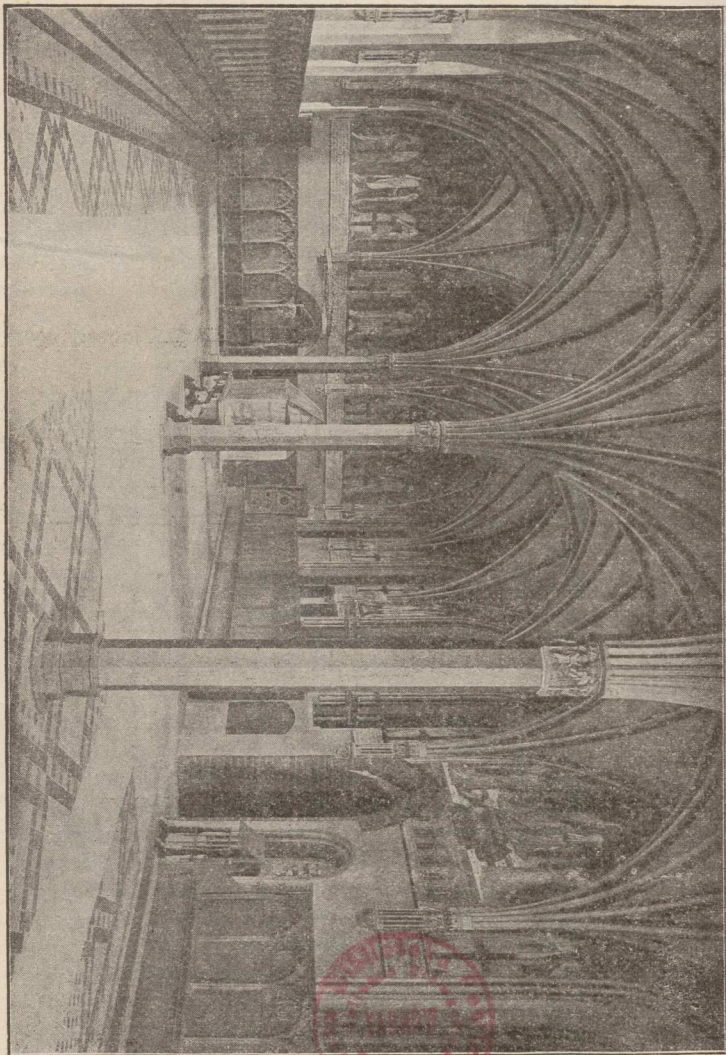
znane są pod nazwą „Sopockiego tygodnia sportowego“. Naśladownictwem tegoż jest Kiloński tydzień. Cesarz niemiecki ustanowił dla zwycięzcy w grze tenisowej oraz w wyścigach konnych zachodnio pruskiego towarzystwa jazdy konnej podczas sopockiego tygodnia sportowego nagrody.

Kołodnicy, gracze tenisowi, gracze w piłkę nożną, automobiliści, lotnicy i zwolennicy wyścigów konnych zjeżdżają się tu w owym tygodniu. Najświetniejszym dniem tygodnia sportowego jest czwartek, w którym wprowadzane bywa niezwykle wspaniałe korso.

Malbork.

Dawniejsza stolica zakonu krzyżackiego Malbork, malowniczo położona na południowo wschodnim skraju urodzajnych nizin ujścia Wisły i Nogatu, tak zwanych Żuław, tuż nad Nogatem, wspaniała pomnik wielkiej przeszłości, dogodny jest do zwiedzenia krótkotrwałą przejażdżką kolejną przez Tczew. Celem zwiedzenia zamku trzeba się zwrócić do głównego strażnika (Oberschlosswart) w zamku średnim. W dni powszednie zwiedzenie od 9 do 1 godz. i od 2 do 6 godziny; w niedzielę od godziny 11 do 1 wstępne 50 fen. W niedzielę od godziny 3 do 5 wstęp bezpłatny. Oprawdanie trwa około godziny. Budowniczy: Tajny radca budowlany Dr Steinbrecht. Przedewszystkiem godne zwiedzenia są: wysoki zamek (Hochschloss), podwórze zamkowe, kuchnia zakonna, **sala rycerska**, krużganek północny, **kościół Marjański**, pokój komtura domowego, wieża zamkowa, pokój Tresslera, górne piętro, sala zakonna, pokój pański, ganki (Wehrgänge), wieża t. zw. Pfaffenturm, kaplica św. Anny, grobowce rycerzy zakonnych, międzymurze w wysokim zamku, główne wejście do zamku Wielkiego Mistrza, sień i ganek w zamku Wielkiego Mistrza, sala letnia, **sala zimowa**, **gmach mistrza**, **wielka sala** wraz z pokojami dla gości.

Ostrzeżenie dla zwiedzających: Lokale i sale są nawet w ciepłej porze letniej, dość chłodne i dla tego zaleca się, odziać się w ciepłe okrycia.

Malbork. Sala rycerska.

80
C-91544

Browar Klasztorny

Kloster-Brauerei, Gasthaus (W. Pr.)

Telefon Nr. 7.

Telefon Nr. 7

właściciel: Jerzy Mayer

poleca

jasne i ciemne piwa składowe

(Klosterperle i Mönchsbräu)

w sędkach i w flaszkach.

W nowo urządzonej

fabryce wód mineralnych

wykonuje się

wodę selterską, limonady

w flaszkach i syfonach.

Ogrodnictwo handlowe

Sprzedaż i wysyłka świeżych

kwiaków nasion i owoców.

Wiązarnia koron i kwiatów.

Nathan Sternfeld

Gdańsk: ulica Długa (Langgasse) 75, 77, 78, 79.

Filia: Langfuhr ul. Główna (Hauptstrasse) 24/25.

Królewiec, Schmiedegasse.

Kapiel nadmorska Kranz

Nowoczesny Dom Towarowy

wszelk. artykułów. Ciągły dochód ostatn. nowości

Specjalny oddział wszelkich

! artykułów kąpielowych. !

Wielki wybór bluzek damskich, kostjumów,

jup, stroi damskich, rękawiczek, pończoch,

! bielizny, trykotaży, artykułów męskich. !

Materye na suknie, płótna, stołowizna i t. d.

Magazyn artykułów gospodarczych.

Długa ulica (Langgasse) 75

Przystanek kolei elektrycznych. Zatrudnionych ca. 400 osób.

Paczki odsyłam w Gdańsku i na przedmieścia

!! własnymi zaprzęgami bezpłatnie. !!

Przez przybranie kilku kamienic

i Wollwebergasse lokale moje znac

Staranna obsługa także i w

Lifty przez wszystkie

Miejska Biblioteka Publiczna
w Tarnowie

Czytelnia Naukowa

0250-091544-00